

Politisk kultur og demokratiutvikling i Polen.

Polen som konsolidert demokrati - vesteuropeisk ønsketenkning eller realitet?

Thormod Edward Ness

MASTEROPPGAVE – SAMPOL650

Institutt for sammenliknende politikk

Universitetet i Bergen

Desember 2022

I Sammendrag/abstract

This thesis investigates the ongoing autocratization in Poland, and whether this development has a connection to the political culture, both among the elite and in parts of the population in general. The current political situation indicates that a consolidated democracy in Poland is more Western European wishful thinking than reality. My findings imply that there is a link between a weak democratic culture and the democratic setbacks in the country. Still, the causes appear to be complex, and further research should strive to either find or to exclude a clearer causation between the political culture and the democratic backsliding in Poland. This will help us to interpret the situation and furthermore, take action to reverse the trend.

Denne oppgaven tar for seg autokratiseringen som foregår i Polen og om denne utviklingen har noe med politisk kultur å gjøre, både blant de styrende og hos deler av befolkningen. Bakgrunnen for denne studien, er den generelle nedadgående trenden vi ser blant verdens demokratier, og kanskje spesielt hos land som tidligere var dominert av Sovjetunionen, deriblant Polen. Oppgavens formål er å forsøke å finne mulige forklaringer på dette, og å teste ut hypotesen om at politisk kultur kan være en potensiell årsak.

Det teoretiske perspektivet for oppgaven, er i første rekke å forklare hvilke faktorer som kan være med å påvirke demokrati og autokratiseringsbølger, og knytte dette opp imot Polens situasjon. Oppgaven vil videre bruke litteratur og forskning som både støtter og bryter ned hypotesen om at reverseringen som foregår i Polen har noe med politisk kultur å gjøre. For å analysere forskningsspørsmålet, har jeg valgt en casestudie av landet, som er kvalitativ og induktiv, i et forsøk på å gå i dybden på et smalt område. Jeg har funnet ut at det er en sammenheng mellom en svak demokratisk politisk kultur og demokratiutviklingen i landet, og at Polens vei til et konsolidert demokrati er mer en vesteuropeisk ønsketenkning enn realitet, slik det politiske landskapet utspiller seg i dag. Årsakene framstår likevel som komplekse, og den videre forskningen på feltet, bør tilstrebe å enten finne, eller utelukke en tydeligere sammenheng mellom en manglende demokratisk politisk kultur og negativ demokratiutvikling, slik at en lettere kan forstå og gjøre tiltak for å snu trenden.

II Forord

Jeg vil rette en stor takk til min veileder Elin Monstad, som er stipendiat ved institutt for sammenliknende politikk ved universitetet i Bergen. Elin har gjennomgående gitt konstruktive og nyttige tilbakemeldinger, men har spesielt hjulpet meg med strukturering av oppgaven.

Jeg vil også takke familien for å ha vist stor tålmodighet og tidsmessig raushet overfor meg i arbeidet med oppgaven.

Til slutt vil jeg takke min gode arbeidskollega, Rode Magne Mostrand, for korrekturlesing av oppgaven og mental støtte gjennom prosessen.

1 Innholdsliste

I	Sammendrag/abstract.....	II
II	Forord	III
1	Innholdsliste	IV
1.	Innledning.....	- 7 -
1.1	Tema og problemstilling.....	- 7 -
1.2	Problemstillingens relevans	- 8 -
1.3	Avhengige og uavhengige variabler	- 8 -
1.4	Forventninger	- 9 -
1.5	Begrepsavklaring	- 9 -
1.6	Struktur i oppgaven	- 11 -
2	Teori: politisk kultur og demokratiutvikling	- 13 -
2.1	Huntington om polarisering, geografi og høyrepopulisme	- 13 -
2.2	Rupnik om polarisering, geografi og høyrepopulisme	- 15 -
2.3	Knutsen om geografi	- 16 -
2.4	Almond og Verba om politisk kultur.....	- 17 -
2.5	Huntington om Input, output, tillit og korrupsjon	- 21 -
2.6	Bermeo om input og tillit	- 22 -
2.7	Rothstein om input, output, tillit og korrupsjon	- 24 -
2.8	Knutsen om politisk kultur	- 25 -
2.9	Sivilsamfunnet	- 26 -
2.9.1	Medier	- 27 -
2.9.2	Akademisk frihet.....	- 27 -
2.9.3	Minoriteter og svake grupper	- 28 -
2.9.4	Religion	- 28 -
2.10	Rettsvesen	- 29 -
3	Metode: politisk kultur og demokratiutvikling.....	- 30 -
3.1	Begrunnelser, definisjoner og styrker ved metodevalget	- 30 -
3.2	Liten -N	- 31 -
3.3	Validitet	- 31 -
3.4	Reliabilitet.....	- 34 -
3.5	Generaliseringspotensialet.....	- 35 -
3.6	Årsak og virkning	- 35 -
4	Empiri: politisk kultur og demokratiutvikling.....	- 36 -

4.1	Bakteppe.....	- 36 -
4.2	Nåsituasjonen.....	- 40 -
4.3	Polarisering, geografi og høyrepopulisme.....	- 41 -
4.4	Input, output, tillit og korrupsjon.....	- 42 -
4.5	Sivilsamfunnet	- 43 -
4.5.1	Medier	- 44 -
4.5.2	Akademisk frihet.....	- 44 -
4.5.3	Minoriteter og svake grupper	- 45 -
4.5.4	Religion	- 46 -
4.6	Rettsvesen	- 47 -
5	Drøfting: politisk kultur og demokratiutvikling	- 48 -
5.1	Polarisering, geografi og høyrepopulisme.....	- 48 -
5.2	Input, output, tillit og korrupsjon.....	- 52 -
5.3	Politisk kultur.....	- 56 -
5.4	Sivilsamfunnet	- 59 -
5.4.1	Medier	- 60 -
5.4.2	Akademisk frihet.....	- 62 -
5.4.3	Minoriteter og svake grupper	- 64 -
5.4.4	Religion	- 65 -
5.5	Rettsvesen	- 66 -
6	Konklusjon: sammenfatning av funn i politisk kultur og demokratiutvikling.....	- 68 -
6.1	Bakteppe.....	- 68 -
6.2	Argument og konklusjon	- 68 -
6.3	Politisk kultur hos eliten og folket.....	- 69 -
6.4	Politisk identitet	- 70 -
6.5	Forventninger og hypotesen	- 70 -
6.6	Implikasjoner av analysen	- 71 -
6.7	Overaskende funn/ for-og etterkunnskap.....	- 71 -
7	Kildeliste	- 73 -

1. Innledning

«En pessimist er ikke noe annet enn en informert optimist»

Polsk ordtak (Przeworski 2019, 206).

Det polske visdomsordet som Adam Przeworski (2019), bruker for å beskrive sin avdempede framtidsoptimisme for verdens demokratier, er også betegnende for tilstanden til Polens demokrati. Det finnes håp for et etablert liberalt konsolidert demokrati, men løsningene for å lykkes med det, er ikke åpenbare, gitt dagens situasjon.

1.1 Tema og problemstilling

De siste ti åra har mange land opplevd demokratisk tilbakegang. Det har vært skrevet mye om denne tilbakegangen, og om verden kanskje opplever en tredje autokratiseringsbølge (Autocratization Changing Nature? 2022, 9). Det har derimot blitt skrevet mindre om mulige forklaringsmodeller på hvorfor det skjer.

Denne oppgava skal ta for seg demokratisk tilbakegang i Polen, med vekt på politisk kultur som en potensiell forklaring på utviklingen. Analysen tar sikte på å finne ut om det er en politisk kultur hos det polske folket og eliten, som gjør at et demokratisk styresett er utfordrende å danne og holde i hevd, eller i alle fall at det er utfordrende å danne og holde i hevd et regime med tilfredsstillende kvalitet i de demokratiske institusjonene som en kan forvente i et liberalt demokrati. PIS-partiet (partiet for lov og rettferdighet), som har styrt landet siden 2015, har ikke gjort veien lettere for et liberalt demokrati å vokse fram (Piotr Arak 2016, 2). Partiet er nasjonalistisk, konservativt og EU-fiendtlig (Lundbo, Store norske leksikon 2021), og framstår som lite kompatibelt i forhold til verdiene som skal til for å konsolidere et liberalt demokratisk styresett. Jeg har valgt å definere Polen som et land som er mer på søken etter sin politiske identitet, i større grad enn at det er et land med langvarige og dyptstikkende demokratiske tradisjoner, som er i ferd med å bli avdemokratisert. Definisjonen er gjort ut ifra at landet først i 1989, så smått begynte å danne demokratiske institusjoner (Freedom in the worldb 2022, 2).

Problemstillingen min er:

Politisk kultur og demokratiutvikling i Polen.

Polen som konsolidert demokrati - vesteuropeisk ønsketenkning eller realitet?

1.2 Problemstillingens relevans

Temaet og problemstillingen jeg har valgt, er relevant og aktuell på bakgrunn av at antall liberale demokratier er i dag tilbake til nivået som var i 1989, selv når en tar hensyn til en generell befolkningsvekst (Autocratization Changing Nature? 2022, 13). Måten stater blir autokratisert på, er også annerledes enn før (Autocratization Changing Nature? 2022, 6). Et av de landa som har opplevd størst tilbakegang, er Polen (Autocratization Changing Nature? 2022, 23). Etter min mening er det mer interessant, og ikke minst viktig å forsøke å finne forklaringer på hvorfor det er slik i Polen, mer enn å registrere at det faktisk skjer.

1.3 Avhengige og uavhengige variabler

Den avhengige variabelen blir i denne studien definert som demokratiindeksen i Polen, som blir operasjonalisert gjennom V-Dem og Freedom House sine demokrati-rapporter for 2022, og til en viss grad sammenliknet med Freedom House sine rapporter fra 2015 til 2022. Politisk kultur blant eliten og hos folket, vil være den uavhengige variabelen som jeg ønsker å finne mer ut av. Jeg vil forsøke å klargjøre om holdningene og verdiene til deler av landets befolkning, er til hinder for utvikling og bevaring av et liberalt demokrati. For å undersøke den uavhengige variabelen, må jeg forske på deler av det polske samfunnet, blant annet de som utgjør de demokratiske institusjonene i landet. Avhengige og uavhengige variabler, og operasjonalisering av disse, blir vanligvis forbundet med statistikk og kvantitativ metode (Ringdal 2018, 277-279). Jeg velger likevel å bruke disse begrepene fordi dataene jeg velger å fokusere på har en tallverdi, men det er tallenes tilhørende tekst som jeg tolker på en kvalitativ måte. For at studien skulle bli betegnet som kvantitativ, måtte jeg i tillegg ha samlet inn og brukt tallmaterialet i min egen statistiske analyse. Kvalitative casestudier ekskluderer heller ikke tall når en skal forklare og beskrive undersøkelsesenheter (Andersen 2021, 14).

1.4 Forventninger

På bakgrunn av studien min, forventer jeg å finne en sannsynlig sammenheng mellom en inadekvat demokratisk politisk kultur blant eliten og befolkningen, og demokratisk tilbakegang i Polen. Jeg regner med at funnene vil kunne avklare mer om de mulige årsakssammenhengene mellom den avhengige variabelen, demokratiindeksen og den uavhengige variabelen, politisk kultur. For å finne årsakssammenhenger mellom den avhengige og den uavhengige variabelen, må jeg undersøke funksjonaliteten til de demokratiske institusjonene i Polen, den politiske praksisen til myndighetene, og hvilke holdninger og verdier eliten og folket har generelt til et liberalt demokrati.

1.5 Begrepsavklaring

Det vil bli brukt noen begreper i oppgaven som vil være sentrale gjennom hele studien. Jeg vil nedenunder forklare hva de betyr og hvordan de blir definert i oppgaven. Det første jeg skal ta for meg, er liberalt demokrati.

Denne studien vil ta utgangspunkt i Robert Dahls definisjon av hva et liberalt demokrati er. Dahl formulerer: “democracy» for a political system one of the characteristics of which is the quality of being completely or almost completely responsive to all its citizens” (Dahl 1971, 2). Kriteriene hans inneholder blant annet stemmerett, frie medier, mulighet til å ta politiske verv, ytringsfrihet, og organisasjonsfrihet (Dahl 1971, 3). I det moderne demokratiets tidlige fase, var vilkårene bare at en leder var valgt inn ved frie valg og av et flertall, i tillegg til at minst femti prosent av voksne menn kunne stemme (Huntington 1991, 16). Begrepene til Dahl og Huntington, er relevante i forhold til hvordan en definerer et liberalt demokrati, og et demokrati, sett i sammenheng med Polens utvikling.

Fra definisjonene til hva et liberalt demokrati er, til hva autokratisering innebærer.

Begrepet autokratisering blir definert som en forverring av demokratiske rettigheter i både i demokratier, autokratier og hos stater som ligger et sted midt imellom (Autocratization Surges-

Resistance Grows 2020, 11). Denne analysen vil ta utgangspunkt i reversering i et allerede demokratisert land, nemlig Polen. Jeg vil av den grunn bruke begrepet slik som Nancy Bermeo gjør det i artikkelen sin «On democratic backsliding», fra 2016. Hun anvender i denne sammenhengen ordet autokratisering, som demokratiske tilbakeskritt i land som allerede har demokratiet som en plattform (Bermeo 2016, 5-6). Som Bermeo (2016), påpeker, er denne type autokratisering vanskelig å måle fordi den skjer sakte og innenfor demokratiske rammer (Bermeo 2016, 14).

Et annet begrep som har forbindelse med autokratisering i denne oppgava, er politisk kultur.

Store norske leksikon definerer politisk kultur blant annet som holdningsfordelingen i en befolkning i forhold til politiske forhold. Det innebærer kunnskap om politikk, oppslutning om politikk og folks følelser rundt politikere, politikken og dets innhold (Thorsen 2021). Trossystem kan også omfattes av begrepet (Østerud 2014, 177). Det finnes andre og bredere definisjoner av hva politisk kultur kan være. En forskergruppe ved universitetet i Sørøst-Norge som forsker på politisk kultur, inkluderer for eksempel menneskesyn, rettslige og religiøse normer, ytringsfrihet i praksis, valgordninger, og politisk retorikk, alt sett gjennom et historisk perspektiv (Østberg 2022). En av forskningsdisiplinene som er med i gruppen, er samfunnsgeografi, og de illustrerer den kulturelle og samfunnsgeografiske forskjellen mellom Norge og Frankrike med hvordan en omtaler statsministeren i de to landene ulikt (Østberg 2022). Med eksemplet om statsministeren, ville de vise at det kan være samfunnsgeografiske og historiske forskjeller i den politiske kulturen fra land til land. Dette er relevant i forhold til min analyse av Polen.

Adam Przeworski (2019), skriver at historien ikke kan si noe om framtida, når nåtida er enestående. Av den grunn må en plassere nåtida i fortidas kontekst (Przeworski 2019, 133). I oppgaven vil jeg bruke den brede definisjonen av begrepet av politisk kultur, hvor samfunnsgeografi og historie være en innlemmet del. Kultur, politisk kultur, samfunnsgeografi og historie henger etter min mening naturlig sammen, har gjensidig påvirkning og kan ikke vurderes fragmentert fra hverandre. Historie, isolert sett, er derimot ikke så nyttig når det gjelder tolkninger av politisk kultur, eller spådommer om demokratiets framtid.

Innen politisk kultur, er input og output to viktige elementer.

Input og output er to sentrale begreper i oppgava. I denne studien har de to betydninger. Bo Rothstein forklarer den ene i boka si *The Quality of Government* (2011), hvor han definerer kvaliteten på politikken som folk mottar fra myndighetene som output, mens han definerer input som kvaliteten på for eksempel valg og andre demokratiske institusjoner (Rothstein 2011, 95). Den andre betydningen, handler mer om hva den enkelte borger foretar seg i det politiske liv, og hvor aktivt individet er. Ifølge Almond og Verba (1965), er noen ikke interessert i politikk i det hele tatt, noen er interessert på outputsiden, her forstått som hva myndighetene gjør for deg, mens andre er både interessert i både output og input. Input blir her forstått som om du personlig involverer deg i det politiske liv (Verba 1965, 17).

1.6 Struktur i oppgaven

I kapittel 1, blir temaet presentert sammen med problemstillingen. Videre blir det gjort kort greie for uavhengige og avhengige variabler, problemstillingens relevans og hvilke forventninger jeg har til resultater. De mest sentrale begrepene som er nødvendige for å forstå oppgaven, blir også forklart og presisert for leserne.

I kapittel 2 vil teorigjennomgangen min ta utgangspunkt i politisk kultur og demokratiutvikling som et paraplybegrep. Grunnen til dette, er at det dekker hele området i problemstillingen som jeg ønsker å finne ut av. Begrepet kommer til å følge hele oppgava gjennom, fra innledning, teori, empiri, drøfting og konklusjon. Jeg vil i kapittel 2 ta for meg hva de ulike teoretikerne skriver om de kategoriene jeg ønsker å undersøke. Huntingtons bok, *The Third Wave* (1991), Almond og Verbas bok, *The Civic Culture* (1965), Bermeos artikkel «On democratic backsliding» (2016), Rupniks artikkel, «The Specter Haunting Europe: Surging Illiberalism in the East»s (2016), Rothsteins bok, *The Quality Of Government* (2011), og Knutsens bok, *Demokrati og Diktatur* (2021), vil alle være sentrale for å belyse de ulike aspektene ved politisk kultur og demokratiutvikling.

I kapittel 3 legger jeg fram hvilken metode jeg har brukt. Begrunnelser, definisjoner, generaliseringspotensialet, validitet og reliabilitet, vil bli klargjort i forhold til min casestudie om Polen. I tillegg vil det bli framført noen kritiske anføringer til valg av metode.

Empiridelen i kapittel 4 tar først for seg en kort forklaring av bakgrunnen for valg av tema, før funnene blir presentert, og i noen grad belyst.

I kapittel 5 vil de empiriske funnene bli drøftet og veiet opp mot hverandre, på bakgrunn av gjennomgått litteratur, artikler og ulike publikasjoner.

Konklusjonen av oppgaven kommer i kapittel 6. Her vil resultatene bli oppsummert, og vurdert opp imot hvordan de gir svar på problemstillingen. I hvilken grad forventninger er innfridd, og om hypotesen min er svekket eller styrket, er også en sentral faktor her. Konklusjonen vil også ta for seg hvilken kunnskap jeg sitter igjen med etter analysen, kontra før analysen, og om noe var overraskende i prosessen. Implikasjoner av analysen, vil bli kort gjennomgått. Analysens holdbarhets og gyldighetsområde vil i tillegg bli presentert, som et grunnlag for generaliseringspotensialet til studien, og videre til hvor presis konklusjonen kan være

2 Teori: politisk kultur og demokratiutvikling

Fra innledningsdelen i kapittel 1, vil jeg nå presentere ulike teorier som berører politisk kultur i Polen, med utgangspunkt i definisjonen som er gitt i innledningen. Disse vil gjennom problemstillingen, gjenspeile empirien og drøftingsdelen i studien min. Politisk kultur og demokratiutvikling vil gå igjen som et paraplybegrep gjennom hele teoridelen. Den første underkategorien av begrepet som jeg skal presentere, er polarisering, geografi og høyrepopulisme.

Polarisering, geografi og høyrepopulisme kan være relevante faktorer for demokratisering i et samfunn. I det følgende skal jeg framstille hva noen sentrale teoretikere skriver om emnet.

2.1 Huntington om polarisering, geografi og høyrepopulisme

I *The Third wave* (1991), er Samuel Huntington innom mange forklaringsmodeller når det gjelder grunner til at det skjer demokratiserings eller reverseringsbølger. Selv om det ikke finnes noe bestemt mønster eller fasit på hvordan land blir reversert, skriver Huntington (1991), at det kan være hensiktsmessig å skimte til de foregående reverseringsbølgene for å prøve og predikere hvilke land som kan risikere å bli autokratisert i en eventuell ny motbølge (Huntington 1991, 290). Ifølge Huntington (1991), har det vært tre demokratiseringsbølger, og to autokratiseringsbølger fra 1828 og fram til 1974 (Huntington 1991, 16). Den tredje demokratibølgen begynte i 1974, og er fortsatt pågående, selv om det er mange som mener at det kan være en ny autokratiseringsbølge på vei (Huntington 1991, 16) (*Autocratization Changing Nature?* 2022, 9). Han mener å finne noen fellesnevner ved de to bølgene som kan være drivkrefter bak en autokratiseringsprosess, og at demokratiserings og reverseringsbølgene følger et to skritt fram, ett tilbake-mønster (Huntington 1991, 290, 25). En av drivkreftene kan for eksempel være politisk og sosial polarisering, som uti fra et forsøk på å innføre, eller øyensynlig prøve å innføre for mange og for omfattende sosioøkonomiske forbedringer på for kort tid, ofte iscenesatt av venstresiden (Huntington 1991, 290). Krise eller kollaps i økonomien kan også føre til sosiale konflikter og splittelse, og øke behovet for løsninger som autokratiske regimer kan tilby (Huntington 1991, 290-291). En annen faktor kan være en bevisst strategi fra konservative krefter i middelklassen og eliten for å utelukke populistere, venstreorienterte og

folk fra underklassen fra politisk makt. Påvirkning eller innblanding fra utenlandske ikke-demokratiske regjeringer, kan også føre til en reversering. Dette kan føre til det han kaller snøballeffekten -tanken om at demokratiske kollaps i noen land og grunnlaget for dette, videreføres til andre stater (Huntington 1991, 290-291). Selv om det kan komme påvirkning utenfra, hevder Huntington (1991), at de fleste autokratiseringsprosessene er initiert av maktpersoner i regimet, eller folk som stod dem nære i det demokratiske systemet (Huntington 1991, 291).

Forklaringsmodellene til Huntington (1991), når det gjelder hvordan og hvorfor de ulike bølgene kunne oppstå, henger tett sammen med spådommer om framtida, og på bakgrunn av lærdom av de tidligere reverseringsbølgene, hevder Huntington (1991), at det er enkelte elementer å se opp for ved en eventuell ny reverseringsbølge (Huntington 1991, 292). Han ville ikke la formen av og årsakene til de to første reverseringsbølgene stå som en oppskrift på hvilke tegn en skulle se etter når et demokrati eller flere var i ferd med å gå i en autoritær retning, og når dette skulle skje (Huntington 1991, 292). Han påpekte likevel at tidligere erfaringer kunne antyde noen mulige faresignaler om og når en tredje reverseringsbølge kunne være på vei (Huntington 1991, 292). Når det gjelder polarisering, geografi og høyrepopulisme, advarer Huntington (1991) mot noen faresignaler. Det kan være snøballeffekten fra demokratiske, eller land som er i en demokratiseringsfase, hvis de går i en autoritær retning (Huntington 1991, 293-294). En reversering i Russland, vil kunne ha stor effekt på tidligere sovjetstater, som for eksempel Polen og Ungarn (Huntington 1991, 293-294). Det samme kan sies om hvis India hadde gått i en autoritær retning, og potensielt påvirket andre land i den tredje verden (Huntington 1991, 293-294). Han peker også på den motsatte snøballeffekten, på tross av at et viktig land ikke reverserte, kunne andre staters reversering i nylig utviklede demokratier, på bakgrunn av at de manglet mange av de vanlige forutsetningene for et demokrati, muligens føre til undergraving av demokratiet i andre land som har sterke demokratiske verdier på plass (Huntington 1991, 293-294). Huntington (1991), hevder at på lik linje som i de to første reverseringsbølgene, kan det oppstå forskjellige former for autokratiseringstrender som er adekvate for behovene i tidsepoken. Det kan for eksempel være tidligere sovjetstater som ifølge Huntington (1991), er utsatt for å reversere til nasjonalistiske regimer på grunn av at revolusjonene i Øst-Europa muligens var en anti-sovjetisk nasjonalistisk revolusjon, istedenfor, eller i tillegg til en antikommunistisk demokratisk revolusjon (Huntington 1991, 293-294). Huntington (1991), skriver at de to første reverseringsbølgene var preget av at demokratiske

regimer ble avløst av nye, og moderniserte utgaver av autoritære styresett. De tilpasset seg den tida og samfunnsutviklinga de var i (Huntington 1991, 293).

Huntingtons, (1991), spådommer om hvordan en eventuell ny autokratiseringsbølge vil arte seg, har på mange måter slått til. Det er flere demokratiske regimer som tilpasser seg tida vi er i, og autokratiserer seg på enn annen måte enn tidligere (Autocratization Changing Nature? 2022, 6). Huntingtons (1991), teorier, er av den grunn relevant for mitt studium av Polens demokratiske utvikling.

En annen forsker som skriver om polarisering, geografi og høyrepopulisme, og sammenhengen det kan ha med demokratiutvikling, er Jacques Rupnik (2016).

2.2 Rupnik om polarisering, geografi og høyrepopulisme

I artikkelen «The Specter Haunting Europe: Surging illiberalism in the East», (2016), skriver han om at deler av Øst-Europa har gått fra å være nesten på linje med Vest-Europa for tjue år siden når det gjelder liberale demokratiske verdier, til de siste årenes markante demokratiske tilbakegang (Rupnik 2016, 78). Han mener forverret rettsikkerhet sammen med økende nasjonalisme, i lys av flyktningkrisen i Europa, hvor Polen var et de landa som ble hardest rammet (Piotr Arak 2016, 9), er de to hovedlinjene i autokratiseringen, og at dette har skapt en øst-vest konflikt innad i EU (Rupnik 2016, 78). Han trekker spesielt fram Polen og Ungarn som de to ledende landa i regionen for denne tankegangen, som i tillegg til økt nasjonalisme og dårligere rettsikkerhet, også innebærer mediarestriksjoner og dårligere kår for sivilsamfunnet (Rupnik 2016, 78-79). Politikken til Polen og Ungarn har også påvirket de andre statene i området (Rupnik 2016, 78,79).

Rupnik (2016), forsøker seg på noen forklaringer på hvorfor denne utviklingen har skjedd, og argumenterer med at det etter 1989, har vært en splittelse mellom vinnerne og taperne av det liberale demokratiet. De unge, velutdannede i byene som har tatt del i den økonomiske velstanden markedsøkonomien har gitt, mot de gamle, mindre utdannende på landsbygda, hvor ikke demokratiet har gitt dem det de håpet på (Rupnik 2016, 80). Rupnik (2016), påpeker at det

er et delt Polen som får fram gamle skillelinjer i den politiske kulturen mellom de som ønsker en tilnærming til Europa, og de som føler EU får fram gammel undertrykkelse og utslettelse av polsk nasjonal selvvråderett (Rupnik 2016, 80). PIS-partiet mener at økonomisk liberalisme kan gjøres uten innblanding av utenlandske interesser, og at EU kun er et eliteprosjekt som ikke tar hensyn til de som har falt utenfor (Rupnik 2016, 81) I Polen har imidlertid økonomien vært god og stabil, så det er ikke en god forklaring på autokratiseringen (Rupnik 2016, 81).

Splittelsen har mer blitt til en konflikt mellom nasjonalkonservative krefter, basert på katolske kristne verdier, og liberale pro-europeiske krefter, altså mer en kulturkrig drevet fram av immigrantkrisen (Rupnik 2016, 81), (Piotr Arak 2016, 9). Rupnik (2016), mener at denne polske intoleransen mot andre kulturer, og kanskje i dag spesielt eksemplifisert mot muslimer, har historiske røtter (Rupnik 2016, 82). Helt siden slutten av nittenhundretallet, har Polen vært en nasjon av emigranter, ikke immigranter (Rupnik 2016, 82). Massebordene og deportasjonene til Stalin og Hitler gjorde landet mer etnisk homogent enn mange andre land (Rupnik 2016, 82). Samtidig hadde Vest-Europa sin fortid med kolonialisme som gjorde overgangen til et mangfoldig samfunn enklere (Rupnik 2016, 82). Denne erfaringen fikk ikke Øst-Europa og Polen ta del i (Rupnik 2016, 82). Han mener at dette kan være noe av forklaringen på dagens situasjon i landet, og peker på at de ser på seg selv som nylig frigjort fra Sovjetunionens imperium, og at EU nå blir av mange sett på som et nytt imperium som gjennom immigrantkrisen ville påtvinge dem en multikulturalisme som de mener har feilet (Rupnik 2016, 83). I Polens tilfelle, krasjer beskyttelse av nasjonale interesser, med landets EU-forpliktelse i forhold til menneskerettigheter (Rupnik 2016, 83).

Fra Rupniks (2016), resonnementer om grunner til østeuropeisk reversering, skal jeg nå ta for meg Carl Henrik Knutsens (2021), synspunkter rundt demokratisering og politisk kultur når det gjelder geografiske forhold.

2.3 Knutsen om geografi

I boka *Demokrati og Diktatur* (2021), imøtegår Carl Henrik Knutsen sterkt dem som mener det er en årsakssammenheng mellom politisk kultur og demokratisering. Han deler den påståtte

politiske kulturen inn i to kategorier. Den ene kategorien omhandler geografiske forhold, mens den andre kategorien handler om liberale verdier (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 136-137). Her skal jeg først ta for meg geografiske forhold.

I motsetning til Huntington (1991), og Rupnik (2016), mener Knutsen (2021), at det ikke er noen sammenheng mellom geografi og demokratisering (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 136). Knutsen skriver at det er lange tradisjoner innenfor statsvitenskapen for å knytte demokratisering eller demokratisk reversering opp imot politisk kultur, og i denne sammenhengen, geografi (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 136). Geografiforklaringen på politisk kultur, er altså at en befolkning kommer fra et område i verden hvor det finnes holdninger, normer, verdier og historiske forhold som ikke er gunstige i forhold til et demokratisk styresett (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 136). I dette tilfellet, trekker Knutsen fram Tyskland som «beviset» på at teorien om en geografisk politisk kultur ikke stemmer. Tyskland, og det tyske folk, har gått fra å bli ansett som innehaver av verdier som er uforenelige med demokrati etter verdenskrigene, til å dag å være et av de mest solide og stabile demokratiene i verden (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 136).

Fra polarisering, geografi og høyrepopulisme, skal fokus nå dreie seg over til hva som kjennetegner en god demokratisk kultur og hvordan en befolkning kan deles inn i forskjellige politiske kategorier etter Almond og Verba (1965), teorier.

2.4 Almond og Verba om politisk kultur

Statsviterne Sidney Verba og Gabriel Almond var noen av de første som gjorde seriøs forskning av politisk kultur. I 1963 gav de ut studiet *The Civic Culture*, som forsøkte å framstille hvordan den politiske kulturen artet seg i Italia, Mexico, USA, Vest-Tyskland og Storbritannia (Verba 1965, 35). Dette gjorde de ved å intervjuer rundt tusen mennesker i hvert land (Verba 1965, 40). Deltakerne ble forsøkt kartlagt på hvilken måte de deltok i det politiske liv og hvordan de forholdt seg til de politiske rettigheter som regimet gav dem. De ble blant annet spurt om følgende:

1. Hvilke kunnskaper hadde man om nasjonen, det politiske systemet, dets størrelse og konstitusjonelle karakteristikk? Hvilke følelser hadde man om det typiske for systemet? Hvilke meninger og bedømmelser hadde man om dette? (Verba 1965, 16).
2. Hvilken kunnskap hadde man om roller, forslag og strukturer i den politiske elite? Hvilke følelser og meninger hadde man om disse strukturene, lederne og forslagene? (Verba 1965, 16).
3. Hvilke kunnskaper hadde man om den prosessen, for eksempel strukturelle og individuelle elementer, i hvordan politikken ble utøvet hos folket, og hvilke meninger og følelser hadde man rundt det? (Verba 1965, 16).
4. Hvordan ser man på seg selv som medlem av det politiske systemet? Hvilke kunnskaper har man om sine rettigheter, makt, forpliktelser og hvilke strategier man kan bruke for å få innflytelse? Hva tenker man om sin egen politiske kapasitet? Hvilke normer for deltakelse og utøvelse anerkjenner og utøver du, for å ta politiske vurderinger eller gjøre opp din mening? (Verba 1965, 16). Ifølge Almond og Verba (1965), er borgerkulturen basert på kommunikasjon og overtalelse, enighet og mangfold. Kulturen tillater endring, men modererer den (Verba 1965, 6).

Studiet til Verba og Almond (1965), forsøker altså å gi svar på om og hvordan politisk kultur kunne påvirke utholdenheten og vedlikeholdelsen av et velfungerende demokrati. De peker på noen sentrale faktorer på hvordan den politiske kulturen skal vurderes og måles. De mener at den politiske kulturen måtte måles gjennom folket, men vurderes på makronivå, altså hos styresmaktene (Verba 1965, 13). Videre hevder de at holdningene når det gjaldt politisk kultur hos folket, er internalisert gjennom sosiale prosesser, på lik linje med andre områder i samfunnet (Verba 1965, 13). En internalisering av den politiske kulturen er en forutsetning for at holdningene og verdiene som kjennetegner et demokrati blir videreført og har gode kår (Verba 1965, 13). Almond og Verba (1965), konkluderer med at hvis et demokrati skulle ha gode muligheter for å overleve, er den avhengig av at den politiske kulturen hos dem som utfører politikken på systemnivå, er gjennomsyret av gode demokratiske verdier (Verba 1965, 14).

Spørsmålene og den videre utgreiingen om teoriene til Almond og Verba (1965), vil være sentrale for vurderingen jeg skal gjøre om den politiske kulturen i Polen, både hos eliten og befolkningen generelt.

Selv om Almond og Verba (1965), mener at den demokratiske kulturen må videreføres av folket, er det ifølge dem ikke alle deler av befolkningen som er like egnet til dette. Nedenunder følger en inndeling av hvordan de tenkte denne klassifikasjonen skulle se ut.

Hypotesen til Verba og Almond (1965), ut ifra intervjuene de gjorde, er at det er grunnlag for å dele folk inn i ulike politiske kulturer etter hvordan de skåret på en skala som inneholder hvilket forhold en har til det politiske systemet, input-delen av politikken, output-delen av politikken, og hvor deltakende du selv er i politikken (Verba 1965, 17). Disse gruppene er the parochial, the subject og the participant.

De som tilhører the parochial, er lite interessert i politikk og lever ofte i et samfunn med få spesialiserte politiske roller (Verba 1965, 16). Det politiske, religiøse og sosiale livet blandes sammen, og de har ingen forventninger til at det kan skje politiske endringer rundt seg. Denne gruppen er i stor grad opptatt av lokalsamfunnet, og kan bli oppfattet som sneversynte, med lite kunnskap, og med et begrenset perspektiv på verden som omgir dem (Verba 1965, 17).

Den andre kategorien, the subject culture, er preget av mennesker som er delvis engasjert i politikken, men på en passiv måte og bare på outputsiden. De har litt kunnskap og engasjement, men på et overordnet nivå hvor personlig involvering som politisk deltaker ikke er aktuelt (Verba 1965, 17).

The participants, som utgjør den tredje kategorien, er derimot aktive i politikken både på det personlige plan, og på det overordnede plan. De er med andre ord opptatt av både output og input siden av politikken (Verba 1965, 18).

Almond og Verba (1965), understreker likevel utfordringer med denne kategoriseringen, fordi klassene er mikset (Verba 1965, 19). De politiske systemene forandrer seg, og det er ikke alltid at kategoriseringen stemmer. Dette fører til mer komplekse grupper, og kan medføre strukturell instabilitet (Verba 1965, 22). I den mer nyanserte kategoriseringen til Almond og Verba (1965), er det også tre grupper: The parochial-subject culture, the subject-participant culture, og the parochial-participant culture (Verba 1965, 22).

Den første blandingskategorien er når flere i the parochial-kulturen, beveger seg fra enkle lokale politiske forhold, til mer komplekse, sentrale og spesialiserte politiske forhold i subject-kulturen. Dette skiftet fra parochial til subject, er ofte komplisert å få til, og fører til instabilitet (Verba 1965, 22).

Den andre blandingskulturen, the subject-participant, og overgangen mellom dem, er ifølge Almond og Verba (1965), avhengig av hvordan skiftet har gått mellom – the parochial og the subject kulturen (Verba 1965, 24). En av utfordringene ved en vellykket overgang, er at en er avhengig av en felles nasjonal lojalitet og identitet, og en tilbøyelighet til å føye seg etter sentrale myndigheters reguleringer (Verba 1965, 24). I en sånn blandingskultur, er deler av befolkningen litt deltakende i demokratiet, mens resten fortsatt orienterer seg mot autokratiske myndighetsstrukturer (Verba 1965, 24-25). Knivingen mellom gruppene fører til instabilitet, og de som hører til den autoritære subject-kulturen må konkurrere med de demokratiske gruppene innenfor et demokratisk rammeverk. Dette fører ikke til at de autoritære gruppene blir mer demokratiske, men de blir populistiske og regimer som har denne miksen i befolkningen, kan adoptere demokratisk infrastruktur på en forvrengt måte (Verba 1965, 25-26).

The parochial-participant gruppen er den tredje blandingskategorien, som Almond og Verba (1965), skriver om. I mange nye demokratiske land, er kulturen parochial, mens de nye normene og systemene som blir innført er participant, og krever av den grunn en participant kultur (Verba 1965, 26). Hovedutfordringen ifølge Almond og Verba (1965), er å utvikle gode input og output ordninger samtidig, slik at ikke parochial gruppen på noen områder lener seg på demokratiske verdier, mens på den på andre områder orienterer seg i en autoritær retning. En må komme seg inn i parochialsystemet uten å ødelegge dem på outputsiden, for deretter å gjøre dem om til interessegrupper på inputsiden (Verba 1965, 26).

Slutningen i studiet til Verba og Almond er at samtlige av statene hadde en miks av de tre delene, men at det er størst sannsynlighet for at et demokrati vil være solid og videreføres, hvis samfunnet har et flertall av the participants og the subjects, og få av the parochials, slik USA og Storbritannia hadde (Verba 1965, 360) (Welzel 2005, 245). Det er imidlertid viktig å finne den rette balansen mellom disse gruppene, slik at alle finner «sin plass», og på den måten gjør demokratiet stabilt (Verba 1965, 360-361). Det er viktig med politisk deltakelse, men ikke så mye at det ødelegger autoriteten til myndighetene, det må være involvering og forpliktelse, men de må modereres, det er politiske avstander, men de må holdes i sjakk. Generelt så var den politiske kulturen sterkt knyttet til hvordan medmenneskelige og sosiale relasjoner var i utgangspunktet. Hvis disse faktorene er på plass, førte det til tillit og selvtillit mellom mennesker og i deres sosiale miljø, som igjen gjennomsyrrer den politiske kulturen som var spesielt egnet for et demokrati (Verba 1965, 360). I et autokrati vil da denne balansen ikke være til stede, fordi en er avhengig av at det er mange parochials i en befolkning som ikke «plager» de få som er the participants, og som sitter i ledende posisjoner.

Tillit blant vanlige borgere seg imellom, og mellom myndigheter og borgerne, er vesentlige i Almond og Verba (1965), sin teori for å kunne opprettholde og videreføre gode demokratiske verdier. Deltakelse fra folket både på output og input siden av politikken er viktige for hvor solid demokratiet kan utvikle seg. Disse elementene er også essensielle i min studie av Polens demokratiutvikling.

Jeg har allerede vært innom begrepene input og output i gjennomgangen av Almond og Verbas (1965), politiske kultur teorier. Nå skal jeg gå nærmere inn på dette, og tillegg ta med tillit som et element. Huntington (1991), beskriver dette til en viss grad i sin bok.

2.5 Huntington om Input, output, tillit og korrupsjon

Huntingtons bok, *The Third Wave* (1991), omhandler i stor grad om demokrati og reverseringsbølger, men han skriver også en del om utviklingen av politisk kultur. Politisk kultur er sentral i min problemstilling om det liberale demokratiets stilling i Polen.

Huntington (1991), hevder at det kan være problematisk å utvikle en god demokratisk kultur i relativt nye demokratiske regimer. Dette er det to hovedgrunner til. For det første kan mangelen på aksept fra eliten og folket mot den nye styreform, lede til at demokratiet ikke utvikler seg effektivt. Når mangelen på effektivitet i demokratiet gjør seg gjeldende i samfunnet, spesielt innenfor økonomi, fører dette til mindre tillit og aksept for demokratiet hos borgerne og eliten (Huntington 1991, 258). Huntington (1991), skriver at autoritære regimer likevel i langt større grad er avhengige av å levere resultater enn demokratier, for å opprettholde legitimitet. For at nye demokratier skal overleve, er måten de styrende tar tak i problemene på, viktigere enn alvorlighetsgraden i dem, eller evnen til å løse dem. Det er avgjørende at lederne i de viktigste samfunnsfunksjonene har en evne til å samarbeide for det beste for samfunnet, og ikke dem selv. Den økonomiske krisen på 30-tallet, er et godt eksempel på at det er viktigere på hvilken måte myndigheter leder an i kriser på, enn hvor alvorlig krisen er. De fleste demokratier overlevde disse tøffe årene i Europa (Huntington 1991, 259). Grunnen til at demokratiet som styreform har bred oppslutning, tross problemer, er at folk skiller mellom det som politisk system og de som til enhver tid sitter i den utøvende rollen, altså regjeringer, fordi de kan skiftes ut ved valg. Dette er ikke tilfelle i et autoritært samfunn. Demokratier blir først stabile når folk lærer at demokrati er løsningen på problemene et diktatur fører med seg, ikke nødvendigvis løsningene på alle problemer (Huntington 1991, 260-263).

Fra Huntingtons (1991), tanker om input, output og tillit, skal jeg nå referere til Nancy Bermeos (2016), forskning om autokratisering. Bermeo (2016), moderniserer og konkretiserer på mange måter Huntingtons (1991), argumenter for hvordan en ny reverseringsbølge kan se ut, og hva en skal være observant mot. I tillegg skriver hun blant annet om input og tillit

2.6 Bermeo om input og tillit

Nancy Bermeo (2016), skriver at demokratiske tilbakeslag, ikke er noe nytt i historien, men nytt, er derimot måten det skjer på (Bermeo 2016, 6). Videre hevder hun at det finnes lite kunnskap om emnet på grunn av at autokratiseringsformen er av nyere dato (Bermeo 2016, 6). Hun får støtte av blant annet Susann D. Hyde i artikkelen «Democracy in the international environment» (2020). Hyde bruker i tillegg til «backsliding» og «autokratisering, kanskje det mer presise begrepet demokratisk erosjon (Hyde 2020, 1).

Siden den kalde krigen har antall ulike former for kupp, dalt dramatisk, og blitt skiftet ut med blant annet «Executive aggrandizement», hevder Bermeo (2016). Begrepet executive aggrandizement, har ingen god norsk oversettelse, men innebærer at et forsøk på maktovertakelse skjer rolig og som regel ved bruk av lovlige virkemidler, som steg for steg og over tid, svekker opposisjonens mulighet til å komme i maktposisjon (Bermeo 216, 11). Paradokset i situasjonen er at demokratiske institusjoner som er bygget opp på demokratisk vis, blir utnyttet for å bygge det ned igjen (Bermeo 216, 6). På en måte kan en altså hevde at demokratiet blir brukt mot seg selv. Sivilsamfunnet, det juridiske systemet og media, er som regel de første demokratiske institusjonene som blir angrepet (Bermeo 216, 8-11). Manipulering av valg vil ofte være den siste (Bermeo 216, 13).

Bermeo (2016), beskriver hvordan strategisk manipulering kan foregå i valgprosesser. Det kan for eksempel være at offentlige midler blir brukt for å støtte en sittende regjering (Bermeo 216, 13). Andre momenter kan være å drive sabotasje mot valgregistrering og valgkomiteer, forhindre kandidater fra opposisjonspartier å delta i valg, endring av valgeregler som forfordeler det sittende regimet, og sjikanering av politiske motstandere (Bermeo 216, 13). Dette er det utfordrende for utenlandske valgobservatører å avsløre, på grunn av avstanden i tid forut for et valg, det er få bevis på juks, og det er problematisk finne noe som åpenbart er lovstridig (Bermeo 216, 13). På mange måter så kan en si at de forskjellige elementene som demokratiet møysommelig er satt sammen av, del for del, og gradvis blir erodert bort (Bermeo 216, 14).

Tillit, input og output er også nøkkelord for Bo Rothstein i hans bok *The Quality of Government* (2011). I likhet med Huntington (1991), er forholdet mellom de styrende og folket, noe også han er opptatt av, og som av den grunn er relevant for min problemstilling om den politiske kulturen i Polen.

2.7 Rothstein om input, output, tillit og korrupsjon

Han skriver i boka *The Quality of Government* (2011), at det ofte er kvaliteten på det som kommer ut til folket, som er vesentlig, ikke nødvendigvis hvor gode de offentlige institusjonene er (Rothstein 2011, 12). Rothstein (2011), mener for eksempel at valg ikke er så viktig for legitimiteten hos folket, fordi det skjer på input-siden, og ikke på output-siden, stedet hvor folk flest kommer i kontakt med myndighetene (Rothstein 2011, 78, 79, 95). Den utøvende politikken mot folket, må utføres på en upartisk måte, og føles objektiv for de som skal motta den (Rothstein 2011, 13). I likhet med Huntington (1991), mener han at i gjennomføringsdelen av politikken, må politikere kun bry seg om det som gagnar folket best, og ikke innlemme andre elementer enn de som var planlagt på forhånd (Rothstein 2011, 13). Hovedmomentet til Rothstein (2011), er at «Quality of Government»-begrepet, må innebære at den politiske gjennomføringen, må i stor grad bære preg av upartiskhet (Rothstein 2011, 13). Selv om Rothsteins tanker om tillit og legitimitet er sterkt knyttet opp mot korrupsjon, henger dette også sammen med generelle trekk ved politisk og demokratisk kultur. Rothstein (2011), hevder at sosial tillit er vesentlig for å minske faren for korrupsjon, både blant de styrende, generelt ute i samfunnet, og mennesker seg imellom (Rothstein 2011, 150). En forutsetning er da at det skapes tillit av gjennomføringen av politikken, og ikke innføringen av den (Rothstein 2011, 151). Økende sosial tillit, kan føre til at objektivitet i den utøvende politikken, i institusjoner, og folk seg imellom, er enklere å få til (Rothstein 2011, 152). Han illustrerer dette ved for eksempel at velferdsgoder må være for alle, istedenfor at en fordel bare skal være for de som trenger det. På denne måten skapes det tillit, noe som igjen fører til at ingen grupper føler seg glemt, eller ekskludert, slik at de felles godene således er en faktor i å minske forskjeller i et samfunn (Rothstein 2011, 158). Hvis tilliten er på plass, kan en unngå slike statistikker som Rothstein viser til, hvor blant annet det i tidligere østblokkland var over 50 % av befolkningen som tror at leger er korrupte (Rothstein 2011, 59).

Fra input, output og tillit, som en del av den politiske kulturen, skal jeg nå referere Carl Henrik Knutsens (2021), argumenter mot at det er en tilknytning mellom politisk kultur, i denne sammenhengen forstått som liberale verdier, og demokratisering.

2.8 Knutsen om politisk kultur

Jeg ønsker å bruke Knutsens (2021), argumentasjon rundt politisk kultur og demokratisering som en motpol til deler av Huntingtons (1991), Almond og Verbas (1965), forskning rundt samme emne. Grunnen til at jeg vil referere til han, er at det er relevant for min problemstilling om Polen, og at Knutsens (2021), forskning kan være med på å nyansere og revidere Huntingtons (1991), og Almond og Verbas (1965), studier. På denne måten har jeg et bredere grunnlag for å kunne konkludere rundt problemstillingen. I motsetning til Huntington (1991), og Almond og Verba (1965), mener Knutsen (2021), at det ikke er noen sammenheng mellom liberale verdier og demokratiutvikling.

Tidligere i oppgaven refererte jeg til Knutsens (2021), og hans forskning som viste at geografi ikke hadde noen sammenheng med demokratiutvikling. Den andre kategorien innenfor dette emnet, knytter seg ikke til noe bestemt geografisk område hvor tilstanden er statisk, men mer til kulturelle aspekter som kan være dynamiske på grunn av sosiale og økonomisk utvikling (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 137). Innholdet i denne teorien er at land med liberale verdier har en større sjans for å både opprette og beholde stabile demokratier (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 137). Liberale verdier blir i denne sammenhengen tolket som for eksempel toleranse og personlig frihet, og ikke den politiske betydningen av liberalisme som ideologi (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 137). Knutsen (2021), kritiserer blant annet moderniseringsteoretikere, i boka si eksemplifisert ved statsviterne Ronald Inglehart, Christian Welzel og Huntington for både den første og den andre kategorien. Han mener at det ikke finnes noe empirisk bevis for at det er noen sammenheng og kausalitet mellom en politisk kultur med liberale verdier, og fremming og bevaring av et demokrati (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 137,139). Noe av bakgrunnen for dette, er at Knutsen (2021), er kritisk til blant annet metodebruken til denne type forskning (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 139). Mer om dette under.

Knutsen (2021), er altså negativ til hvordan den empiriske analysen og datainnsamlingen har blitt utført. Moderniseringsteoretikerne Inglehart og welzel, har som Almond og Verba (1965), har gjort tidligere, stilt mange spørsmål til et tilfeldig utvalg av folk på tvers av land, som skal måle demokratiske liberale verdier. Funnene er klare, og forteller at land med en befolkning

som har liberale verdier, er mer demokratiske enn andre. Knutsen mener imidlertid at den sammenhengen en finner mellom liberale verdier og demokrati, kan forklares på andre måter enn de liberale holdningene i seg selv (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 139). Han hevder at kryssnasjonale sammenligninger fører til feiltolkninger (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 139). Årsaker til demokratisering og liberale holdninger i et land, kan for eksempel være på grunn av politisk historie eller geografisk plassering (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 139). Knutsen skriver videre at årsaker til liberale holdninger hos folk kan være det motsatte av hva moderniseringsteoretikerne hevder. Et land med demokratiske institusjoner kan føre til at befolkningen etter hvert blir mer åpen for liberale verdier (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 139). Istedenfor å undersøke kryssnasjonalt, oppfordrer Knutsen forskere til å se på om det er en sammenheng mellom endringsmønster i folks liberale verdier innad i et land, og endringsmønster i demokratiutviklingen over tid (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 140). På denne måten mener Knutsen at forskningen blir mer valid og reliabel. Knutsen med flere, har forsøkt å bruke metoden til moderniseringsteoretikerne, men istedenfor for å måle funn på tvers av land, har de undersøkt variasjoner innenfor et land over tid (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 140). Funnene deres tilsier at det ikke er noen klar korrelasjon mellom endringer i liberale verdier, og endringer i retning av mer demokrati (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 140). De fant heller ikke noen klare forbindelser når det gjaldt demokratisering eller demokratisk tilbakegang. Derimot erfarte de, som nevnt tidligere at det kunne være en sammenheng mellom mer liberale verdier hos folk som har levd i demokratiske styresett over tid (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 140).

Fra Carl Henrik Knutsens (2021), synspunkter rundt sammenhengen mellom politisk kultur og demokratisering, skal jeg nå presentere hva de ulike teoretikerne mener kan skje med de ulike delene av sivilsamfunnet i en autokratiseringsprosess. Bermeo (2016), er den første.

2.9 Sivilsamfunnet

Sivilsamfunnet får det også vanskeligere i en reverseringsprosess. Bermeo (2016), skriver at sivile organisasjoner som representerer vanskeligstilte grupper, ofte blir stemplet av myndighetene som politiske verktøy for utenlandske styresmakter, og av den grunn brakt til taushet (Bermeo 2016, 14). Disse organisasjonene er ofte grunnlagt i og får støtte fra utlandet i

tillegg (Bermeo 216, 14). Dette gjør at de er enkle og effektive for regimer å bruke i sin propaganda mot befolkningen, fordi det blir oppfattet som en innblanding i et lands interne nasjonale forhold (Bermeo 216, 14). Små justeringer av selvråderetten til disse organisasjonene er også for lite til å vekke mer enn kun spredt motstand fra borgerne (Bermeo 216, 14).

Den første institusjonen jeg skal skrive om, er mediene.

2.9.1 Medier

En viktig aktør i sivilsamfunnet, er mediene. Frie og uavhengige medier er viktige for folkeopplysningen, og dermed en viktig demokratisk institusjon. Ifølge Bermeo (2016), blir mediene utsatt for ulike restriksjoner. Det kan bli innført nye lover som forbyr negativ omtale av et regime (Bermeo 216, 11). Medier som er regimevennlige får økonomisk støtte, mens andre blir utelatt. Kritiske journalister står derved ofte ved valget om å ha en fast jobb, eller å holde fast ved prinsippet om en autonom, fri presse (Bermeo 216, 11).

En annen sentral faktor innenfor sivilsamfunnet er det akademiske miljøet.

2.9.2 Akademisk frihet

Huntington (1991), hevder at svakheter når det gjelder demokratiske verdier både blant eliten og befolkningen generelt kan være en drivkraft bak en reverseringsprosess (Huntington 1991, 290-291). Videre skriver Huntington (1991), at systemsvikt i de demokratiske institusjonene som fører til at regimet og staten ikke leverer de forventede varene, kan undergrave legitimiteten deres hos befolkningen (Huntington 1991, 293-294). Han mener også at en høy grad av utdanning og en god kvalitet på den, er med på å styrke et demokrati (Huntington 1991, 37). Akademia er en viktig demokratisk institusjon som kan bli utsatt for reversering på grunn av manglende demokratiske verdier hos eliten og deler av folket. En svikt i denne institusjonen, kan føre til manglende legitimitet til regimet hos befolkningen.

Minoriteter og svake grupper er også utsatt i en autokratiseringsprosess.

2.9.3 Minoriteter og svake grupper

Et velfungerende liberalt demokrati, beskytter minoriteter og svake grupper. Almond og Verba (1965), hevder at holdningene når det gjelder politisk kultur hos befolkningen er internalisert gjennom sosiale prosesser på lik linje med andre områder i samfunnet (Verba 1965, 13). Almond og Verba (1965), skriver at en god demokratisk kultur er knyttet til gode sosiale og mellommenneskelige relasjoner ellers i samfunnet. Dersom disse elementene er på plass, leder dette til tillit, toleranse og selvtillit, som igjen er viktig for en å kunne skape en god politisk kultur som er godt egnet for et demokrati (Verba 1965, 360).

Fra minoriteter og svake grupper, til hvilken betydning religion eventuelt kan ha i en demokratiutviklingsprosess.

2.9.4 Religion

Huntington (1991), skriver at religion er en av mange faktorer som kan være viktig for hvilket regime som kan vokse fram. Han mener det er korrelasjon mellom protestantisme og de første demokratibølgene, og at katolisisme er forbundet med sent eller begrenset utviklede demokratier (Huntington 1991, 76). Dette forklares med at protestantisme fremmet individet i større grad enn katolisisme og var mer demokratisk styrt i selve organisasjonen. I tillegg var protestantismen mer opptatt av økonomisk vekst, kapitalisme, utviklingen av borgerskapet og oppfordret generelt til forretningsvirksomhet. Dette la igjen et grunnlag for utviklingen av demokratiske institusjoner (Huntington 1991, 75-76). Katolisismen fokuserte i større grad på rang og autoritet og var styrt av eliten, deriblant prestene. (Huntington 1991, 75-76). Dette smittet, ifølge Huntington til politikken. Teorien om religion ble ifølge Huntington svekket av den tredje demokratiseringsbølgen som blant annet skylte gjennom flere katolske land i Sør-Amerika, og det katolske Polen, som sammen med Ungarn var de første østeuropeiske landa som ble demokratisert (Huntington 1991, 76).

Knutsen (2021), er uenig med Huntington (1991), og hans tolkning av hvilken rolle religioner spiller i forhold til demokrati og demokratisering. Huntington (1991), trekker fram katolisismen som en negativ faktor i forhold til protestantismen når det gjelder påvirkningskraften den har

på demokrati og demokratisering (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 137, 141). Knutsen viser til demokratiseringen som skjedde på 70 og 80-tallet i katolske land Sør-Euro og Latin-Amerika, og vurderer det empiriske grunnlaget for teorien som lite entydig (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 141, 144).

Fra hvilken rolle religion eventuelt kan spille i en demokratiutviklingsprosess, til rettsvesenets plass i en slik utvikling.

2.10 Rettsvesen

Det første Bermeo (2016), påpeker skjer i en autokratiseringsprosess, er at det juridiske systemet mister sin autonomi på grunn av oppføring av lovverk og utnevning av dommere som er regimevennlige (Bermeo 216, 11). Samtidig fjerner en dommere som ikke er regjeringsvennlige. Utfordringen er at forandringene skjer i demokratiske valgte institusjoner, ved folkeavstemninger og av folkevalgte (Bermeo 216, 11). Et regime har derved muligheten til å dømme politiske motstandere i et tilsynelatende demokratisk bygd rettsvesen, men ved bruk av partiske dommere (Bermeo 216, 11). På denne måten er det også vanskeligere å være kritiske til de styrende, både nasjonalt og internasjonalt.

Huntington (1991), skriver at det kan være et faresignal for en reversering, hvis det skjer systemsvikt i de demokratiske institusjonene, som for eksempel i rettsvesenet. Dette kan føre til at regimet og staten ikke leverer de forventede varene til befolkningen (Huntington 1991, 293-294). Det kan for eksempel være sammenbrudd eller forandringer i lovverket som blant annet kan komme fra opprør i befolkningen (Huntington 1991, 290-291). Han mener at systemsvikt i demokratiske institusjoner, kan komme fra en generell svakhet i demokratiske verdier både blant eliten og ellers i befolkningen (Huntington 1991, 290-291).

Fra teori om politisk kultur og demokratiutvikling, skal nå fokuset i oppgava dreie seg over til metode.

3 Metode: politisk kultur og demokratiutvikling

Polen har opplevd en demokratisk tilbakegang de ti siste åra (Autocratization Changing Nature? 2022, 23). Hypotesen min som skulle testes ut, var om denne tilbakegangen har noen sammenheng med manglende demokratisk politisk kultur hos både landets elite og folket generelt, som gjør at det er problematisk å få til et varig demokrati med tilhørende demokratiske institusjoner etter liberale standarder.

3.1 Begrunnelser, definisjoner og styrker ved metodevalget

I et forsøk på å teste ut hypotesen og å finne svar på problemstillingen min, har jeg valgt en enkelt-casestudie. I boka *Casestudier* (2021), skriver Svein S. Andersen at casestudier er intensive studier av få enheter som utgjør en forskningsprosess som fører fram til hva en case representer. Videre er samtidighet, som likevel fortiden har satt sitt preg på, kontekstavhengighet og bruk av mange datakilder, viktige kjennetegn for metoden (Andersen 2021, 23-25). Enheten jeg har satt søkelys på, Polen, belyses ut ifra disse elementene. Det er først og fremst en kontemporær studie, som i hovedsak analyser nåsituasjonen i Polen, men analysen er delvis også en historisk dokumentanalyse med innslag av prosessporing, på bakgrunn av at jeg også til en viss grad vurderer Polens utvikling fra 2015 og fram til i dag. Prosessporing har jo som mål å lage en sammenhengende kjede mellom antatte årsaker og virkninger (Andersen 2021, 33). Casen er kontekstpreget av den generelle demokratiutviklingen i verden, og det er brukt mange datakilder for å klargjøre problemstillingen.

Det er flere grunner til at jeg har valgt en enkelt-casestudie som undersøkelsesdesign. For det første anser jeg en enkelt-casestudie som best egnet for å kunne belyse temaet for oppgaven, og videre styrke eller svekke hypotesen min. Forskningen som jeg har skrevet om tidligere, både i teoridelen og i empiridelen, har alle benyttet seg av en deduktiv kvantitativ metode. Dette gjelder både for demokratiforskning og forskning på politisk kultur. En enkelt-casestudie, derimot, er kvalitativ og induktiv, noe som gjør den bedre egnet til å forske på politisk kultur. Kvantitative deduktive metoder om politisk kultur som er omtalt tidligere i oppgaven, er mindre valide og reliable hvis ikke de blir tolket på en induktiv og kvalitativ måte. Grunnen til dette er

at forskning på politisk kultur i en case, krever at en stiller spørsmålene om hvordan og hvorfor, og ikke hvor ofte og hvor mange, som er mer vanlig i kvantitative undersøkelser (Andersen 2021, 25). Studiet av politisk kultur krever stor analytisk innsikt fordi en må vurdere prosesser og handlinger, noe som passer inn i en casestudie (Andersen 2021, 25).

3.2 Liten -N

I en enkelt-casestudie opererer en med liten -N og begrenset representasjon, og en har dermed muligheten til en gjennomgripende og detaljert gjennomgang av analyseenheten, som i mitt tilfelle er Polen. Casestudium er ateoretiske, altså unike (Andersen 2021, 62). De er i tillegg beskrivende og teoretisk fortolkende (Andersen 2021, 62). I studiet mitt av politisk kultur i Polen, blir dataene som blir tatt ut ifra empirien, beskrevet og fortolket. Den avhengige variabelen, demokratiindeksen, blir i mitt tilfelle tolket ut ifra de uavhengige variablene som jeg har valgt å fokusere på i analysen og drøftingen. Ut ifra dette, gir casestudiet meg en mulighet til å dybdeundersøke polens politiske kultur og demokratiutvikling.

3.3 Validitet

Jeg nevnte tidligere at Andersen (2021), påpeker at bruk av mange kilder, er vesentlig for en casestudie. I denne oppgaven er det anvendt flere ulike teorier og forskere, som til dels motstrider hverandre. Ulike datasett er benyttet, når tegn på udemokratisk politisk kultur skal måles i Polen. Videre er disse funnene tolket på en kvalitativ induktiv måte. Datatriangulering er en av casestudiers sterke sider, noe som gjør at validiteten, i alle fall den indre validiteten er sterk i en enkel-casestudie. Dette er en av de store fordelene med en casestudie (Andersen 2021, 14, 25). Med validitet, mener en at en faktisk måler og analytisk finner ut av det en i utgangspunktet hadde som intensjon å finne ut av på forhånd (Ringdal 2018, 103). Det at det er en liten -N, altså at populasjonen som skal undersøkes er begrenset, gir også en bedre indre validitet, og kan føre til mindre fare for spuriøse sammenhenger, enn en for eksempel hadde hatt med en et større forskningsdesign, hvor en hadde hatt forventninger om at funnene skulle hatt empirisk representativitet for en større populasjon (Andersen 2021, 14).

Huntingtons (1991), forskning om årsaker til demokrati og reverseringsbølger er valid i forhold til at den belyser min problemstilling om Polen og autokratiseringen som skjer der. Det samme gjelder for Bermeos (2016, reviderte autokratiseringsteorier. Når det gjelder den delen av problemstillingen min som omhandler politisk kultur i Polen, demonstrerer i første rekke Almond og Verba (1965), den gjennom sin teori, men også de andre mindre teoriene jeg har benyttet meg av, er godt egnet for å forsøke å gi et svar på det jeg ønsker å undersøke.

Validiteten til hoved empiriene jeg har brukt, Freedom House og V-Dem sine rapporter er bra fordi de måler demokratiutviklingen og har informasjon om de ulike demokratiske institusjonene i Polen, som kan gi meg grunnlag for å kunne tolke den politiske kulturen i landet, og dermed har muligheten til å kunne gi meg svar på problemstillingen min.

Selv om validiteten i en casestudie er god, finnes det også svakheter ved metoden. Jeg vil i det følgende presentere noen relevante kritiske merknader til metodebruken jeg har valgt.

Noe av kritikken som har blitt framført, er at en slik studie som jeg har gjennomført, som først og fremst er teoritestende for Polen, ikke har en god nok ytre validitet, altså at funnene ikke er representative for en større populasjon. Dette er en svakhet ved metoden, og gjør at det er vanskelig å generalisere (Andersen 2021, 14, 30). Selv om ikke en casestudie nødvendigvis er empirisk representativ for en større populasjon, kan den være teoretisk representativ for en større populasjon, siden den går i dybden. Reliabiliteten i en casestudie blir gjort ut ifra solid dokumentasjon, analyse og framgangsmåter (Andersen 2021, 14).

Et annet element som det går an å stille spørsmål ved, er om forskningen jeg har gjort på politisk kultur i Polen, faktisk er forskning på politisk kultur, og ikke fenomener som tyder på en svak demokratisk politisk kultur. Altså, har jeg klart å undersøke det jeg faktisk hadde intensjon om å undersøke? Er validiteten god nok? Forskningen jeg har foretatt, har undersøkt det den skal, sett i lys av teoriene og empirien jeg har brukt. Validiteten skulle av den grunn være relativ god. Som jeg tidligere har skrevet, er en av de store styrkene til en casestudie mange kilder og triangulering av disse. Her har jeg brukt ulike metoder, ulike teorier, ulike datasett, og ulike

forskere som styrker validiteten og minsker sjansene for feilslutninger, selv om det ikke kan utelukkes.

Jeg kan likevel ikke være helt sikker på at validiteten er optimal for å finne ut det jeg ønsker å finne ut av. Jeg har først og fremst brukt Freedom House og V-Dem sine rapporter om demokratiutviklingen i Polen. De måler kvaliteten og utviklingen til demokratiske institusjoner i landet, som igjen kanskje kan fortelle oss noe om hvordan den politiske kulturen er. Utfordringen med disse målingene er at de stort sett blir gjort på systemnivå, og ikke på individnivå. Denne utfordringen blir det også skrevet om i artikkelen «A lost Decade for Third-Wave Democracies?» (2020), hvor forfatterne tar til orde for at Freedom House og V-Dem sine rapporter er for topptunge. Det vil si at målingene blir gjort av eksperter som tar for seg store hendelser på systemnivå når de kategoriserer og vurderer et lands demokratiske kvalitet. Målingen blir gjort ovenfra og ned, og ikke nedenfra og opp, altså at vanlige mennesker forteller om sine opplevelser av demokratiet (Yun-han 2020, 168). På bakgrunn av dette mener de at målingene til Freedom House og V-Dem ikke får med seg strømningene som skjer på et grasrotnivå, men måler bare de store hendelsene. De argumenterer med at konsekvensen av den type målinger, er at det er et misforhold mellom den målte demokratiindeksen, og den reelle situasjonen, slik at målingene er delvis misvisende. De mener at data som er hentet i fra Global Barometer Surveys, er mye bedre egnet for å kunne si noe om hvordan mannen i gata opplever kvaliteten på demokratiet (Yun-han 2020, 168-169). Selv om jeg har brukt noen kilder som gir informasjon om hvordan vanlige folk i Polen oppfatter demokratiet rundt seg, som igjen kan si noe om deres politiske kultur, kan dette være en svakhet ved forskningen min. Atlas of European Values, som jeg for eksempel har brukt, kan gi noe informasjon om dette, men funnene er stort sett basert på data som er hentet ut ifra rapportene til Freedom House og V-Dem. Dette svekker til en viss grad validiteten i forskningen min.

Grunnene til at jeg likevel har basert det meste av dataene mine på Freedom House og V-Dem sine rapporter, er at den politiske kulturen ifølge Almond og Verba (1965), skulle vurderes på makronivå hos styresmaktene (Verba 1965, 13). Eliten, som jeg skulle vurdere, er også en del av folket som utøver rollene sine i de demokratiske institusjonene i Polen, og kan således fortelle oss noe om den politiske kulturen i landet. Rapportene til Freedom House og V-Dem beskriver også etter min mening til en viss grad befolkningens holdninger til demokratiet, på

bakgrunn av at for eksempel sivilsamfunnet blir gjennomgått i rapportene (Nations in transit 2022, 10). En annen faktor som har gjort at jeg har vært restriktiv med for mye bruk av for eksempel European Values Survey, er den kritikken slike verdisurveyer har fått for både metode og utvalg av blant annet Carl Henrik Knutsen (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 139).

Fra metodens validitet, til metodens reliabilitet.

3.4 Reliabilitet

En høy grad av pålitelighet, eller reliabilitet, medfører at en undersøkelse som blir gjentatt mange ganger, og med samme måleinstrument, gir likt resultat (Ringdal 2018, 103). Ut ifra denne definisjonen, vil min studie ha en god reliabilitet. Sjansen for at undersøkelsen min hadde gitt et samme resultatet flere ganger, er stor. Den triangulære bruken av datakilder, fører også med seg en større sjanse for en sikker reliabilitet, selv om det ikke er sikkert. Triangulering er ingen garantist for god reliabilitet, fordi det kan være mangelfull og dårlig forståelse av det som studeres (Andersen 2021, 157). Forskningen min er bygget på kumulativ kunnskap, det er altså gjort lignende studier tidligere av det samme som jeg har forsket på, noe som også styrker reliabiliteten.

Selv om metoden jeg har brukt i denne studien er godt egnet for å kunne svare på problemstillingen, har den sine svakheter.

Tidligere i kapitlet omtalte jeg teoriene som gode i forhold til reliabilitet, fordi de formidler synspunkter rundt det jeg skal undersøke. Det gjør de også, men reliabiliteten i min forskning, kommer etter mitt syn også litt an på om en leser resultatene ut ifra et utgangspunkt som støtter blant andre Huntingtons (1991), og Almond og Verbas (1965), sine teorier, eller om en leser resultatene med Knutsens (2021), teorier som utgangspunkt. I denne sammenhengen er det også verdt å nevne Knutsens sentrale rolle i V-Dem organisasjonen, og hans kritikk både mot Freedom House sine metoder for å måle demokratiindeksen, og kritikken mot dem som bruker Freedom House sine data i sin forskning (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 52, 139).

Knutsens rolle i V-Dem organisasjonen kan av den grunn muligens bli oppfattet som problematisk med tanke på objektivitet i demokratiforskningen.

Fra reliabilitet til en annen mye diskutert faktor innenfor samme segmentet, nemlig generaliseringspotensialet.

3.5 Generaliseringspotensialet

En casestudie blir også av mange avvist som vitenskapelig metode fordi den mangler generaliseringspotensialet, og blir dermed sett på som en alternativ forskningsmetode (Andersen 2021, 30). På en annen side kan metoden være nyttig for å få nye tanker om komplekse faktorer som kan prøves ut i kvantitative studier. En casestudie kan ikke være statistisk representativ, men derimot analytisk representativ (Andersen 2021, 30-32). Problematikken med ytre validitet, representasjon og statistisk representasjon, er likevel ikke relevant for min studie, siden den utelukkende tar for seg funn som er gjort i Polen, og av den grunn skal vurderes ut ifra det.

En casestudie er ikke bare problematisk når det gjelder et generaliseringspotensial, men det er ikke alltid gitt at det er en logisk sammenheng mellom årsak og virkning.

3.6 Årsak og virkning

En annen utfordring en casestudie gir, er at det ikke er samme forhold mellom årsak og virkning, som en kvantitativ studie har. I en statistisk undersøkelse vil alltid samme virkning ha samme årsak. Dette er ikke nødvendigvis tilfelle i en casestudie. I en casestudie vil det være en forutgående prosess som er med på å påvirke et utfall. En kan konkludere med at det er en del variabler som sammenfaller med et utfall, men det er samtidig ikke mulig å fastslå sikkert hvilke av dem som er tilstrekkelige og nødvendige for slike resultat (Andersen 2021, 165-166). Hvis en setter dette inn i min studie av politisk kultur i Polen, er det en del variabler som samsvarer med en svak demokratisk politisk kultur i landet, men en kan heller ikke med sikkerhet hevde at det er en sikker årsakssammenheng mellom de variablene og resultatet. Det kan med andre ord være en fare for feilslutninger, som betyr at jeg må være forsiktig med bastante meninger i drøftingen, og skråsikkerhet i konklusjonen.

4 Empiri: politisk kultur og demokratiutvikling

For å teste ut hypotesen min, har jeg i hovedsak undersøkt de årlige rapporten fra V-Dem og Freedom House fra 2022 og Nations in transit, Polen fra 2021. Jeg har i tillegg laget en kort framstilling av demokratiutviklingen i Polen etter at PIS-regjeringen kom til makten i 2015, og fram til i dag for å belyse problemstillingen i enda større grad. Jeg kommer til å legge fram resultatene i det følgende, før jeg skal diskutere dem mer inngående i drøftingsdelen.

4.1 Bakteppe

Jeg vil imidlertid først skrive noe om bakteppet som ligger til grunn for selve oppgaven. V-Dem sin rapport fra 2022, viser at antall mennesker som lever i et demokrati, er tilbake til 1989-nivå. Diktaturer er på frammarsj, og i dag er det 70% av verdens befolkning, eller 5,4 milliarder innbyggere som lever i et diktatur (Autocratization Changing Nature? 2022, 6). Antall liberale demokratier er det laveste på 25 år, og bare 13% av menneskene på jorda bor nå i et slikt regime. For bare 10 år siden, så var det fem land som opplevde en forverring av ytringsfriheten påført av myndighetene, mot 35 land i 2021. Det offentlige ordskiftet har dårlige kår i mange land, hvor manglende respekt for motargumenter og en giftig polarisering har blitt hverdagen (Autocratization Changing Nature? 2022, 6). I 2011 så var det fem land som gjennomgikk tilbakeskritt innenfor dette feltet, mens det i 2021 var tallet trettito (Autocratization Changing Nature? 2022, 6). Polarisering økte i alle regioner i verden, uavhengig av størrelse, økonomi, ytelse eller nivå av demokrati (Autocratization Changing Nature? 2022, 33).

Polen er et av de landa som har hatt størst demokratisk tilbakegang de siste ti åra (Autocratization Changing Nature? 2022, 23) Rapportene viser at landet har forverret de demokratiske rettighetene til befolkningen for åttende året på rad (Nations in transit 2022, 8). Landet blir i dag regnet som et elektoralt demokrati (Autocratization Changing Nature? 2022, 23). Figuren på neste side viser blant annet demokratiutviklingen i Polen de ti siste åra. Noe som er viktig i forhold til min analyse av landet.

Polen og autokratisering de ti siste åra

FIGURE 14: TOP 10 DEMOCRATIZING VS. AUTOCRATIZING COUNTRIES (10-YEAR)

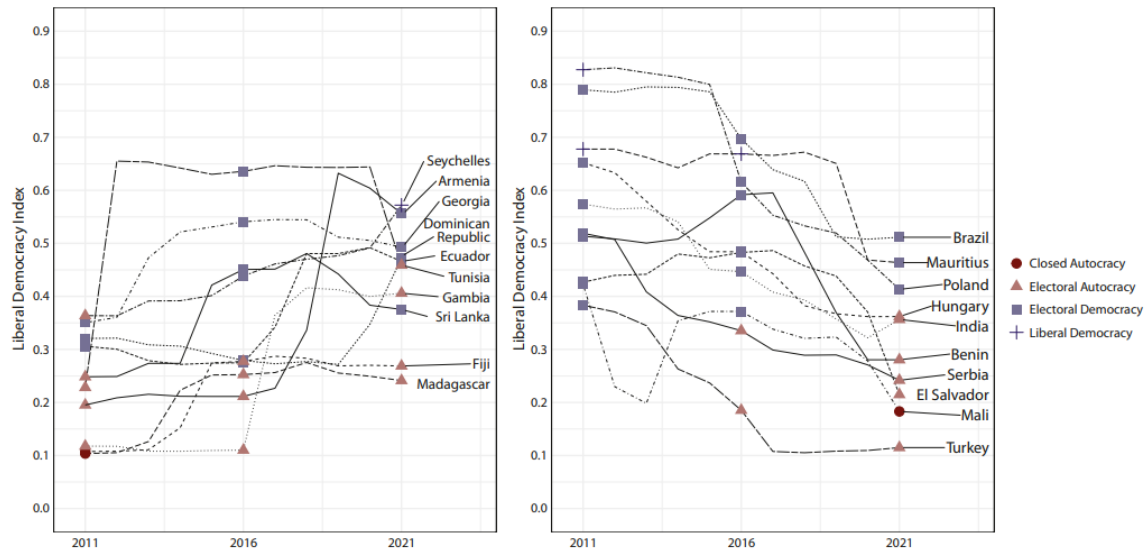

Figure 14 plots values of the liberal democracy index (LDI) for the 10 countries with the highest amount of LDI increase (left panel) and decrease (right panel) in the last 10 years.

(Autocratization Changing Nature? 2022, 23).

Figuren over viser de ti landa i verden som har hatt den mest positive demokratiutvikling de siste ti åra, og de ti landa som har hatt den mest negative utviklingen.

Ekstra bekymringsfullt er det at Polen, som et av de mest folkerike landa i den demokratiske EU-organisasjonen, har vært en av pådriverne for autokratiseringsprosessen de siste tre åra, som også figuren på neste side illustrerer (Autocratization Changing Nature? 2022, 25). De tre siste åras markante autokratisering, viser at PIS-partiets politikk har fått fotfeste, og er således relevant for min analyse.

Polen og autokratisering de tre siste åra

FIGURE 15: TOP 10 DEMOCRATIZING VS. AUTOCRATIZING COUNTRIES (3-YEAR)

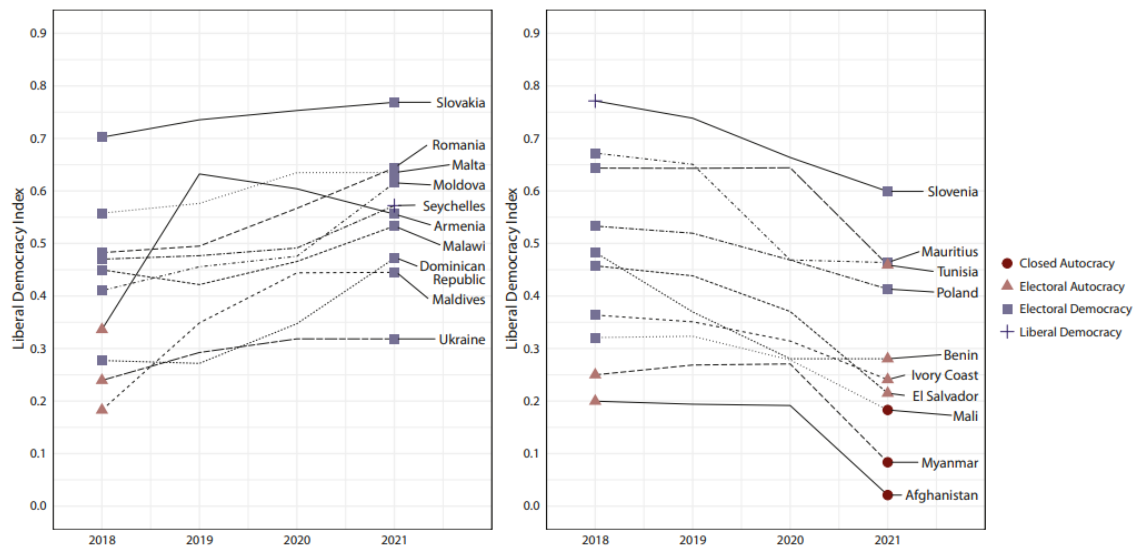

Figure 15 plots values of the liberal democracy index (LDI) for the 10 countries with the highest amount of LDI increase (left panel) and decrease (right panel) in the last 3 years. Markers and color indicate each country's regime type on the Regimes of the World index.

(Autocratization Changing Nature? 2022, 25).

Figuren over viser de ti landa i verden som har hatt den mest positive demokratiutvikling de siste tre åra, og de ti landa som har hatt den mest negative utviklingen. Polen, som er et tidligere østblokkland, ser nå ut til sammen med Ungarn, å lede an i en ny øst-vest skille innad i EU og Vest-Europa, når det gjelder liberale demokratiske verdier (Autocratization Changing Nature? 2022, 25).

Før jeg greier ut om nåsituasjonen til de forskjellige underkategoriene av demokratiske institusjoner som jeg har valgt ut for å belyse problemstillingen min, vil jeg kort presentere en historisk oversikt over demokratiutviklingen i Polen fra 2015 til 2022. Grunnen til dette, er at oversikten klargjør problemstillingen i større grad, og får på en bedre måte fram dagens politiske situasjon i landet. Tabellen på neste side illustrerer autokratiseringen i landet.

Demokratiutvikling i Polen 2015-2022

År	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Nasjonalt demokratisk styresett	5,50	5,25	4,75	4,00	4,00	4,00	3,75	3,50
Valgprosess	6,50	6,50	6,50	6,50	6,50	6,50	5,75	5,75
Sivilsamfunn	6,50	6,50	6,25	6,00	5,75	5,50	5,50	5,50
Uavhengige medier	5,50	5,25	5,00	5,00	5,00	5,00	4,25	4,25
Korrupsjon	4,50	4,50	4,50	4,50	4,25	4,25	4,00	4,00
Rettsvesen	5,50	5,25	4,75	3,75	3,75	3,50	3,25	3,25
Demokratiprosent	80	78	74	68	67	65	60	59
Regimetype	KD	KD	KD	KD	KD	SKD	SKD	SKD

Informasjonen fra tabellen er hentet fra All Data-Nations In Transit, 2005-2022 (Nations in transit 2022).

Tabellen viser den demokratiske utviklingen i Polen fra 2015-2022, med de underkategoriene jeg har undersøkt i min studie. Polarisering vises i en egen oversikt nedenfor.

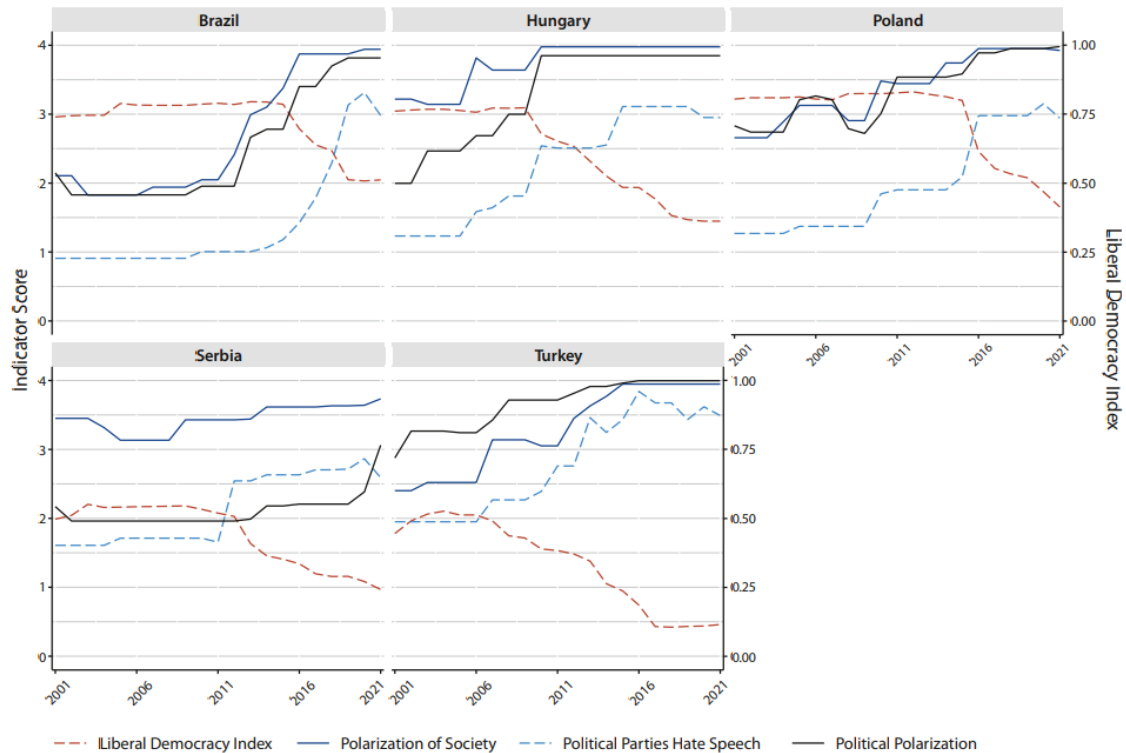
PIS-partiet vant valget i mai 2015, og sikret seg flertallet i parlamentet i oktober samme år (Piotr Arak 2016, 2).

- Demokratisåren går fra 1-7, hvor 1 er det laveste, og 7 er det høyeste.
- Demokratiprosenten går fra 1-100%.
- KD=Konsolidert demokrati, 100-66%
- SKD=Semikonsolidert demokrati, 66-50%
- T/H=Hybridregime, 50-33%
- KA=Konsolidert autoritært regime, 16-0,00%.

Som tabellen viser, har den demokratiske utviklingen vært negativ etter PIS-regjeringens inntog i 2015. Spesielt viser dette godt igjen i viktige demokratiske institusjoner som uavhengige medier og et uavhengig rettsvesen. Fra å være et konsolidert demokrati i 2015, er det i 2022 et semikonsolidert demokrati. Det er heller ingenting som tyder på at trenden skal snu, gitt at en vet det ofte er sammenheng mellom en dyp polarisering, og autokratisering i et samfunn (Autocratization Changing Nature? 2022, 34). En slik polarisering er det i Polen i dag, noe som også figuren på neste side viser.

Polarisering i Polen

FIGURE 22: POLARIZATION IN TOP-5 AUTOCRATIZING CASES, 2001–2021

The left y-axis indicates the score for the polarization indicators (Polarization of Society, Political Parties Hate Speech, and Political Polarization). High scores for polarization indicators indicate high levels of polarization. The highest score for Political Parties Hate Speech Indicator represents that the political parties often use hate speech as a part of their rhetoric. Both the scores for the Polarization of Society and the Political Parties Hate Speech Indicators are reversed for the presentation purpose. The right y-axis represents the scale for the LDI (0-1).

(Autocratization Changing Nature? 2022, 34).

Figuren viser polarisering i fem av de landa som har autokratisert mest fra 2001 til 2021. Polarisering i Polen er viktig for å beskrive deler av den politiske kulturen.

4.2 Nåsituasjonen

Nå skal empirien beskrive dagens politiske situasjon i Polen gjennom først og fremst V-Dem og Freedom House sine demokrati-rapporter fra 2022, og Nations In Transit-rapporten om Polen fra 2021. Rapportene vil bli supplert med noen få andre kilder. Bakgrunnen for at jeg har valgt ut de demokratiske institusjonene som er nevnt i tabellen om Polen fra 2015 til 2022, er at de illustrerer autokratiseringen i landet på en god måte. I tillegg kan funn i de ulike kategoriene være med på å avdekke om autokratiseringen har noe med politisk kultur blant folket og eliten å gjøre, eller ikke. Litteraturen til Huntington (1991), Almond og Verba (1965), Rothstein (2011), Rupnik (2016), og delvis også Przeworski (2019), som jeg henviser til i drøftingsdelen,

støtter hypotesen om at dette har noe med politisk kultur å gjøre. Litteraturen til Knutsen (2021), og delvis også artikkelen til Yun-han (2020), som jeg jeg henviser til i drøftingsdelen, støtter ikke den samme hypotesen, selv om mye av den manglende støtten beror på bruk av metode, og at de mener målinger av både demokrati og en mulig politisk kultur skjer på en feil måte.

I gjennomgangen min av de de demokratiske institusjonene som jeg mener er relevante for problemstillingen min, har jeg tatt med noen underkategorier av de som er nevnt i tabellen om Polen fra 2015 til 2022. For eksempel er akademisk frihet, medier, den katolske kirke, og minoriteter tatt med under sivilsamfunnet fordi jeg mener de er viktige for å bidra til å gi svar om problemstillingen. Som nevnt tidligere i teksten, er også polarisering tatt med som et eget punkt på grunn av det samme. I den videre analysen vil polarisering falle inn som en underkategori av politisk kultur og demokratiutvikling. Nasjonalt demokratisk styresett, som er en egen kategori i oversikten fra 2015 til 2022, er ikke tatt med som en egen del i empirien. Grunnen til dette, er at nasjonalt demokratisk styresett innebærer en vurdering av helheten til politikken til den utøvende og lovgivende makten (Nations in transit 2022, 6). Evalueringen av den helhetlige politikken kommer etter min mening klart nok fram i form av betraktninger rundt de andre kategoriene.

4.3 Polarisering, geografi og høyrepopulisme

Politisk kultur og demokratiutvikling vil være en paraplykategori for alle underkategoriene som blir omtalt i metodedelen. Den første underkategorien jeg skal greie ut om innenfor dette, er polarisering, geografi og høyrepopulisme.

Det politiske landskapet i Polen er dypt polarisert mellom de de liberale pro-europeiske partiene, og de som vil beholde de nasjonalistiske katolske polske verdiene. Det populistiske PIS-partiet har mest støtte i den sørøstlige rurale delen av landet (Freedom in the worldb 2022, 2) (Kalan 2020) (Wikipedia 2022). Denne polariseringen har sin opprinnelse fra de raske samfunnsendringene og den sterke økonomiske veksten som kom etter overgangen fra kommunismen til demokrati i 1989. Disse forandringene kom veldig fort, og har ført til en skjev fordeling av godene i befolkningen (Freedom in the worldb 2022, 2). Polarisering fører

automatisk til en forverring av demokratiindeksen i de rammede landa, og det ser ut til polarisering og autokratisering henger sammen (Autocratization Changing Nature? 2022, 33-34). Som tidligere nevnt så er den offentlige debatten i Polen preget av en giftig retorikk. Forskning viser at borgerne i et polarisert samfunn, ofte er villige til å tilsidesette demokratiske prinsipper hvis det gagnar deres sak. Således bidrar en giftig polarisering til å fremme antipluralistiske ledere (Autocratization Changing Nature? 2022, 34).

Den neste underkategorien av politisk kultur og demokratiutvikling, er input, output, tillit og korrupsjon

4.4 Input, output, tillit og korrupsjon

De politiske rettighetene og valgprosessene i Polen holder fortsatt en god demokratisk standard, men regjeringen fikk kritikk av valgobservatører for å flytte valget i 2020 fra mai til juli samme år, uten en formell prosedyre, noe som var i strid med loven (Freedom in the worldb 2022, 3). Det er også bemerket at allmennkringkasteren, som er kneblet av regjeringspartiet PIS, har bedrevet partisk dekning til fordel for de styrende, og samtidig ytret fiendtlig retorikk ovenfor politiske motstandere (Freedom in the worldb 2022, 3-4). Et annet udemokratisk element er at flertallet av valgkomiteen, som skal bestemme valglovene og prosesser, ikke lengre blir utpekt av dommere, men av parlamentet (Freedom in the worldb 2022, 5). Mindretallet av komiteen blir fortsatt utpekt av dommere, men de er igjen utpekt av PIS-partiet. Heller ikke åpenheten rundt offentlig informasjon fungerer etter gode demokratiske standarder. Regjeringen tar raske avgjørelser om for eksempel lovverket uten å rådføre seg med ekspertise eller sivilsamfunnsorganisasjoner, slik at offentlig debatt og eventuelle endringer vanskeliggjøres (Freedom in the worldb 2022, 8-9). Valgdeltakelsen i 2020 var likevel på 68,1%, noe som var det høyeste siden 1989 (Freedom in the worldb 2022, 3).

Å forhindre korrupsjon er viktig for å bevare og opprettholde tilliten og outputdelen av politikken mellom de styrende og folket, som igjen er vesentlig for et velfungerende liberalt demokrati. Denne tilliten har jeg beskrevet gjennom Huntingtons (1991), Rothsteins (2011), og Almond og Verbas (1965), teorier tidligere i oppgaven. Selv om PIS-partiet har lovet å ordne opp i den høye korrupsjonen i landet siden de kom til makten i 2015, er problemet fortsatt stort

(Freedom in the worldb 2022, 9). Faktisk har Polen en lavere skår nå enn før PIS kom til makten, og er plassert som nummer 42 i Transparency International sin oversikt (Transparency International 2021). Covid-19 har forverret situasjonen, og en rekke tvilsomme investeringer i forbindelse med pandemien utført av myndighetene, som for eksempel kjøp av ventilatorer av en våpenhandler, har ført til en rekke spørsmål rundt feilforvaltning av offentlige midler (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 19). Økonomisk støtte fra sentralt hold ut til distriktene, ble blant annet regnet ut ifra hvilket parti de lokale styremaktene tilhørte (Wiatrowski, Nations in transit 2021 Poland 2021, 7). I tillegg ble det innført en lov som i realiteten gav offentlige tjenestemenn Carte Blanche når det gjaldt å bekjempe sykdommen (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 19-20) Det betød at de kunne misbruke sin stilling uten at det fikk rettslige følger (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 19-20). PIS-partiet har også endret eller senket kriteriene for ansettelser i det offentlige, noe som har gjort det enklere for dem å bemanne stillingene gjennom nepotisme eller partitilhørighet (Freedom in the worldb 2022, 9).

Fra input, output, tillit og korrupsjon, skal analysen videre framstille hvordan de ulike delene innenfor sivilsamfunnet blir angrepet i en autokratiseringsprosess.

4.5 Sivilsamfunnet

Et levende og pluralistisk sivilsamfunn er vesentlig for et liberalt demokrati, noe også Larry Diamond (2016), påpeker (Diamond 2016, 121). Sivilsamfunnet har lenge vært truet i polen, og organisasjoner som ikke har støttet regjeringens politikk har mistet både statsstøtte og styringen over seg selv. Dette har ført til manglende pluralisme innenfor NGOs og det sivile samfunnet generelt (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 5). Regjeringen har kommet med et forslag om at NGOs skulle innrapportere subsidier fra utlandet. Denne støtten er viktig når de mister de statlige midlene. Loven er ennå ikke innført (Wiatrowski, Nations in transit 2021 Poland 2021, 13).

Mediene er det første jeg skal beskrive innenfor sivilsamfunnet.

4.5.1 Medier

Frie medier er viktig for om en skal ha et velfungerende liberalt demokrati, og i Polen har de vanskelige kår. De frie og uavhengige mediene er under press i landet. I Freedom House rapporten fra 2020, kom det fram at journalister ble forfulgt og trakassert. I tillegg prøvde myndighetene å styre hvem som skulle kunne utdanne seg innenfor journalistikken (Freedom House 2020, 6). Denne negative utviklingen har bare fortsatt. Den statlige kringkasteren TVP, snakker opp regjeringens anliggende, og ned opposisjonens, noe som bryter med intensjonen om den lovpålagte forpliktelsen om å presentere nyheter på en pålitelig og pluralistisk måte (Freedom in the worldb 2022, 10). Kringkasteren beskylder kritiske røster for å være agenter for opposisjonen eller utenlandske styrker, og dekningen deres av valget i 2020 var preget av fremmedfiendtlig, homofob og antisemittisk retorikk (Freedom in the worldb 2022, 10). Regjeringen har kjøpt opp og kontrollerer de fleste av lokale medier og en rekke redaktører har sluttet frivillig eller ufrivillig (Freedom in the worldb 2022, 10). PIS-regjeringen har også forsøkt å hindre at eierskap i medier havner på utenlandske hender for å unngå kritiske røster (Freedom in the worldb 2022, 10). I tillegg til å forfordele den statlige kringkasteren økonomisk, har også selskaper eid av staten gitt annonsering til regjeringsvennlige medier, samtidig som regjering har prøvd å innføre skattelegging på mediaannonserinntekter (Freedom in the worldb 2022, 11). Dette fører til økonomisk nedgang for de uavhengige mediene, og kan redusere mediefriheten (Freedom in the worldb 2022, 11). Journalister har også blitt nektet å reise til grensa til Hviterussland for å dekke migrantkrisen, og potensielt avsløre kritikkverdige forhold styrt av polske myndigheter (Freedom in the worldb 2022, 11).

Fra medier til akademia.

4.5.2 Akademisk frihet

Autonomi og pluralisme innenfor akademia er viktig for et liberalt demokrati. I Polen har den akademiske friheten blitt innskrenket, og den politiske innblanding i utdanningssystemet har økt (Freedom in the worldb 2022, 12). PIS-regjeringen har prøvd å snakke ned akademikere som ikke deler deres narrativ om den polske historien (Freedom in the worldb 2022, 12). Dette gjelder spesielt hendelser som setter Polen i et dårlig lys under andre verdenskrig (Freedom in

the worldb 2022, 12). Rettssystemet beordret for eksempel forskere til å unnskyld seg overfor en kvinne som følte seg ærekrenket av beskyldninger mot sin onkel. I boka som forskerne gav ut, ble onkelen beskyldt for å ha samarbeidet med nazistene under krigen (Freedom in the worldb 2022, 12). Selv om ikke kjennelsen ble satt ut i live, er det uro for innblanding av rettssystemet for å begrense akademisk frihet (Freedom in the worldb 2022, 12). I tillegg til dette innførte regjeringen en hastig utdanningsreform i 2019 som økonomisk fordelte de store byene i forhold til lokale myndigheter på landet. Dette førte igjen til en skjevhet i utdanningskvaliteten i landet (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 7). I 2021 foreslo justisministeren å forby LHBT-ideologi fra skoler og universiteter (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 13). Utdanningsministeren kom med advarsler om at universiteter kunne miste forskningsmidler som ble finansiert av staten, hvis studenter var med og demonstrerte mot myndighetenes omstridte abortpolitikk (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 13). Den samme ministeren foreslo å innføre en lov som beskyttet ytringsfriheten til forskere ved universitetene i landet, som hadde et konservativt syn (Wiatrowski, Nations in transit 2021 Poland 2021, 13).

Fra autokratisering i akademia, til beskrivelsen av minoriteter og svake grupper i en autokratiseringsprosess.

4.5.3 Minoriteter og svake grupper

I et velfungerende liberalt demokrati, blir minoriteter og svake grupper beskyttet. I Polen er minoriteter og svake grupper utsatt for trakassering og hatefulle retorikk. Hatytringer rettet mot seksualitet eller kjønnsidentitet er regnet som lovlig i landet (Freedom in the worldb 2022, 16). Det verdikonservative PIS-partiet bruker allmennkringkasteren til å spre forakt mot homofile, jøder og generelt vise en fremmedfiendtlig holdning (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 12). LHBT-ideologi blir av regimet betegnet som verre enn kommunisme, og LHBT-personer blir ikke regnet som «vanlige mennesker» (Wiatrowski, Nations in transit 2021 Poland 2021, 12). På en tredjedel av polens territorium, har lokale myndigheter ført en diskriminerende anti LHBT-ideologi, og fremmet resolusjoner mot minoritetene (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 13). Selv om ikke dette er juridisk bindende, og har blitt avslått polske domstoler, gir det en signaleffekt. Etter at EU har nektet å gi støtte til disse lokale myndighetene,

har sentralmakta i landet erstattet tapet de hadde med et økonomisk tilskudd (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 13). Landet innfører en stadig strengere abortpolitikk, og sentrale myndigheter har også prøvd å komme seg bort fra Europarådets vedtekter om forebygging og bekjemping av vold mot kvinner og i hjemmet (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 13). Dette er blitt gjort gjennom å undersøke om dette kan være i strid med polens grunnlov (Wiatrowski, Nations in transit 2021 Poland 2021, 13). Diskrimineringen gir seg også utslag i at det ikke er lov å inngå sivile partnerskap, ekteskap av samme kjønn, eller å adoptere hvis du er i denne gruppa (Freedom in the worldb 2022, 18).

Behandling av svake grupper og minoriteter, henger i Polens tilfelle sammen med kirkens holdninger.

4.5.4 Religion

Huntington (1991), bemerket hvilken rolle religion kan ha for utviklingen av et demokrati. I Polen er det en klar binding mellom det sterkt nasjonalistiske PIS-partiet og den katolske kirke, som har stor påvirkning i landet (Freedom in the worldb 2022, 2, 11). Det har til stadighet vært demonstrasjoner mot kirkens innblanding politikken, men den har hele tiden blitt forsvart av de styrende (Wiatrowski, Nations in transit 2021 Poland 2021, 6). I samarbeid med PIS-regjeringen har den katolske kirke bedrevet hat-kampanjer mot LHBT-personer, noe som ofte er gjort for å holde fokus borte fra overgrepssanklager fra presteskapet i landet (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 4). Styresmaktene har også bedt katolske prester, spesielt på landsbygda om å omtale LHBT-miljøet som en trussel mot de tradisjonelle familieverdiane (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 5). Dette har ført til at flere enn hundre lokalsamfunn har innført diskriminerende tiltak mot disse personene, og erklært seg som LHBT-ideologifrie soner (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 5). Ved god hjelp av kirken har myndighetene gjort tilgangen til abort og p-piller vanskeligere, og mangelen på gynekologer og andre sexrelaterte helsetjenester er prekære, spesielt i rurale strøk (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 4, 5, 6) (Freedom in the worldb 2022, 16, 18).

Fra religionens plass i Polens politiske utvikling, til rettsvesenets posisjon.

4.6 Rettsvesen

En annen viktig demokratisk institusjon som er under angrep, er rettsvesenet. PIS-regjeringen har siden 2015 arbeidet for å begrense deres uavhengighet (Freedom in the worldb 2022, 14). De har systematisk gått til verks for å svekke makten til domstolene ved å innføre lovverk som innskrenker en autonom rettssikkerhet (Freedom in the worldb 2022, 14). Justisministeren og regjeringen kan innsette og avsette presidenter for domstolene, og utnevnelsen av dommere blir gjort av regjeringen, og ikke av domstolene selv (Freedom in the worldb 2022, 14). I tillegg har regimet innført lavere pensjonsalder for dommere, slik at de er enklere å kvitte seg med (Freedom in the worldb 2022, 14). EU har ytret stor bekymring for utviklingen i landet, og den manglende uavhengigheten det er mellom lovgiver og den utøvende myndigheten (Freedom in the worldb 2022, 14). Selv med stort press fra EU og trusler om sanksjoner, har polske myndigheter stått på sitt (Freedom in the worldb 2022, 14). De mener at polsk grunnlov og nasjonale domstoler overstyrer EU og deres domstoler (Freedom in the worldb 2022, 15). På bakgrunn av at flere europeiske land underkjenner uavhengigheten til polske domstoler, har de nektet å følge arrestordre og utleveringsforespørsler fra landet (Freedom in the worldb 2022, 14-15).

I empiridelen har jeg nå gått gjennom de kategoriene som jeg mener kan være med på å avklare problemstillingen min. Litteraturen som er brukt i oppgaven er også opplysende i form av tolkningen av funnene. Nå skal det videre arbeidet med analysen, bevege seg over til drøftingsdelen.

5 Drøfting: politisk kultur og demokratiutvikling

I drøftingsdelen skal jeg diskutere de ulike kategoriene som jeg har gjennomgått i empirien. Funnene i empirien vil bli tolket opp imot teoriene som jeg har valgt ut for å belyse problemstillingen. For å tolke funnene på en enda tydeligere måte, vil også diskusjonsdelen bli supplert med noen få relevante bidrag som ikke er med som en av hovedteoriene. Politisk kultur og demokratiutvikling er gjennomgående for hele oppgaven min, og blir brukt som et paraplybegrep for alle delemnene som vil bli gjennomgått nedenfor. Det første delemnet jeg skal diskutere er polarisering, geografi og høyrepopulisme.

5.1 Polarisering, geografi og høyrepopulisme

Ifølge Adam Przeworski (2019), er det tradisjonelle partisystemet som vi kjenner fra 90-tallet, på vei ut, og erstattet av en bølge med høyrepopulisme (Przeworski 2019, 83). Partiene til høyre er ikke antidemokratiske i betydningen av at de vil fjerne valg, som for eksempel både de og venstresiden var på 30-tallet, men de er antiinstitusjonelle, antielitistiske, antieuropeiske, og antiglobalistiske. De ønsker raske beslutninger, men ikke basert på et representativt demokrati, ideologien er ofte rasistisk og skylden for innvandringen blir lagt på middelklassen (Przeworski 2019, 87, 88, 96, 134). Denne beskrivelsen kjennetegner PIS-partiet og deres udemokratiske verdier. Det er en mulighet for at denne type mangel på politisk kultur har trigget en politisk interesse hos befolkningen, som av Almond og Verba (1965), blir betegnet som parochial, men at denne interessen ikke gir seg utslag i en politisk kultur som er forenelig med liberale demokratiske verdier. Det kan hende at det er slik som Adam Przeworski (2019), hevder, at taperne av globalisering, altså de som ikke har jobb og lever under dårlige levekår, sympatiserer med høyresiden (Przeworski 2019, 131). Grunnen til at de gjør dette er at mange tror deres egen økonomiske situasjon blir bedret med en høyrepopulistisk politikk, men at dette er basert på en følelse uten rot i virkeligheten (Przeworski 2019, 127). Derimot er frykt en faktor for høyrepopulismen, ofte basert på fremmedfrykt (Przeworski 2019, 128-129) .

Problematikk rundt høyrepopulisme og demokrati er også Rupnik (2016), inne på i sin artikkel. Almond og Verba (1965), konkluderer jo med at en blanding av gruppene, parochial, the subject culture og participants, med en overvekt av den siste gruppa, var mest gunstig for et solid

demokrati som kunne videreføres (Verba 1965, 360) (Welzel 2005, 245). Utfordringen til Polen i dag, er kanskje at parochialgruppa er for aktive, i alle fall når det kommer til valgdeltakelse, men at engasjementet fører til en politisk kultur som driver landet i en udemokratisk retning. Selv om de fleste av Polens innbyggere lever i urbane strøk, befinner størstedelen av de som bor i rurale strøk seg, sørøst i landet, lengst bort fra EU og nær Russland (Lundbo 2022). Det kan i alle fall ut ifra valgdeltakelsen og valgresultatet i 2020, se ut som om at den delen av befolkningen som ønsker en sterkere tilknytning til EU og en fortsatt globalisering, er på vikende front politisk i landet (Kalan 2020), (Wikipedia 2022). Også ved valget i 2015 fikk PIS-partiet mest støtte på landsbygda, sørøst i landet. Velgerne som sympatiserte med PIS, hadde også lav utdanning, med for det meste grunnskole eller videregående skole som bakgrunn (Lundbo, Store norske leksikon 2021). Flertallet av dem som støtter PIS-regimet, bor altså i rurale strøk. Rupnik (2016), argumenterer for at autokratiseringen er en by-land konflikt (Rupnik 2016, 80). Huntington (1991), advarer mot reversering hvis ikke demokratiet leverte varene, og at tidligere sovjetstater kunne bli nasjonalistiske (Huntington 1991, 293-294). Selv om ikke Polen var en del av Sovjetunionen, ble de i praksis styrt fra Moskva (Godzimirski 2018, 3). Almond og Verba (1965), påpeker at de fleste i parochial gruppa bor i rurale strøk, hvor også katolisismen ifølge Huntington (1991), kunne spille en stor negativ rolle for demokratiutviklingen (Verba 1965, 16) (Huntington 1991, 76). Overgangene mellom de ulike politiske kulturene som Almond og Verba (1965), beskriver, har kanskje ikke vært så vellykket i Polen. Det kan være at det er for mange med parochial kultur i Polen, som ikke har klart å tilpasse seg bra nok i et demokrati som krever normer og systemer som er egnet for en participant kultur. Dey er de som søker seg i en autoritær retning, men må gjøre det innenfor et demokratisk rammeverk, noe som fører til verdier med mer populisme, og mindre av liberale demokratiske verdier. I empirien viste jeg til at Polen var politisk dypt polarisert mellom de som ønsker en europeisk retning, og de som støtter en nasjonalistisk-katolsk retning, både i befolkningen og rent politisk, og at dette hadde sitt utspring fra de hurtige forandringene og den store økonomiske veksten som skjedde etter 1989. Selv om Polen har vært en økonomisk suksesshistorie, med jevn økonomisk framgang siden 1992, og til og med under finanskrisen i 2008, så har det vært en ubalanse i hvordan denne, i seg selv positive utviklingen, har fordelt seg hos folket. Deler av befolkningen kjente på at den sterke økonomiske veksten ikke traff dem, og heller ikke korrelerte med velstand og velferd (Den norske Helsingforskomite 2018). Huntington (1991), påpeker at økonomisk krise kan være med på å øke sosiale konflikter, og legge til rette for en reversering (Huntington 1991, 290-291). Han argumenterer også med at for mange og for hurtige sosioøkonomiske forandringer, kan føre til politisk og sosial

polarisering (Huntington 1991, 291). I tillegg til dette mener han at svikt i demokratiske institusjoner, som gjør at staten ikke leverer de forventede varene, kan føre til manglende tillit i befolkningen, og at de dermed kan bli fristet av en mer autokratisk retning, på tross av at heller ikke tidligere erfaringer med et autokrati var vellykket (Huntington 1991, 258, 292). Han nevner brist i velferdssystemet som en av farene (Huntington 1991, 292). For å forhindre denne utviklingen i dårlige tider, må det ligge en grunnleggende demokratisk politisk kultur hos befolkningen, for å ha muligheten til å skape et konsolidert liberalt demokrati. Denne kulturen ser ut til å mangle hos deler av polens innbyggere og politikere. De sosioøkonomiske endringene, nevnt ovenfor, ble ifølge Huntington (1991), ofte forsøkt innført av venstresiden i politikken (Huntington 1991, 290). Resultatet av dette er det vi kanskje ser i dagens Polen. Siden Berlinmurens fall, har venstresiden vært godt representert både i parlamentet og i regjeringer, mens det etter 2015 ikke har vært gode kår for venstreorienterte partier i parlamentet (Den norske Helsingforskomite 2018). Det er mye som tyder på at den liberale demokratiske politiske kulturen ikke er på plass hos verken deler av landets elite eller innbyggere. I tillegg er polariseringen en forsterkende negativ faktor, og får folk til å droppe demokratiske standarder, så lenge det er til deres fordel. Som nevnt tidligere, så nedtoner derimot Rupnik (2016), den økonomiske faktoren, og heller derimot mot en kulturell, historisk og geopolitisk forklaring (Rupnik 2016, 81).

Jeg vil nå gjennom teoriene og forskningen til Carl Henrik Knutsen (2021), forsøke å diskutere hans tanker om politisk kultur og sammenhengen med demokrati, opp imot Huntingtons (1991) og Almond og Verbas (1965), teorier rundt samme emnet. I tillegg vil jeg supplere med Rupniks (2016), artikkel og andre kilder som vil være med på å balansere og klargjøre problemstillingen min i større grad. I teorigjennomgangen min, var jeg innom Carl Henrik Knutsens, bok *Demokrati og diktatur* (2021), og hans synspunkter når det gjaldt sammenhengen mellom politisk kultur og demokratiseringsprosesser. Han deler den politiske kulturen inn i to kategorier; geografiske, og kulturelle aspekter, som er utformet på bakgrunn av sosial og økonomisk utvikling. I tillegg bestrider han at type religion spiller en rolle i en demokratiseringsprosess. Han argumenterer imot Huntington for hans tolkning, men også for hans forskningsmetoder.

Knutsen (2021), nevner Tyskland som eksempel når han betviler korrelasjonen mellom geografi og politisk kultur som ikke er forenelig med demokratiske verdier (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 136). Tyskland er i dag et solid demokrati, selv med en relativ nær fortid med høyrenasjonalisme. Er det da slik at en kan utelukke geografi, eller mer presist, samfunnsgeografi som en medvirkende årsak til manglende demokratisk kultur i alle land? Er Tyskland det endelige beviset som tilbakeviser alle slike sammenhenger, eller kan dette være tilfellet i andre land i forskjellige tidsepoker? Har ikke en befolkning som har en høyere grad av liberale verdier større sjanser for å lykkes med å skape, bevare og opprettholde et demokrati? Er type religion utelukket å ha en rolle i demokratiseringsprosesser til enhver tid? Jeg skrev i innledningen min at jeg synes det er unaturlig å skille politisk kultur fra geografi, historie og kultur generelt, på bakgrunn av at jeg mener alle disse faktorene har en rolle i utformingen av en politisk kultur, og må av den grunn innlemmes i begrepet. Jeg har brukt artikkelen «Polen mellom fortid, notid og framtid» (2018), skrevet av Jakub Godzimirski for å belyse det geografiske aspektet. Godzimirski er NUPI-forsker, og har sin bakgrunn fra Polen (NUPI 2022). Godzimirski (2018), peker på historie og geopolitikk for å forsøke å forklare den politiske nåsituasjonen i landet. Han beskriver et land i hjertet av Europa, som gjennom historien har vært i stadige konflikter med stormaktene rundt seg, blitt herset med og nærmest blitt utslettet som nasjon (Godzimirski 2018, 3). Etter Tysklands og Sovjetunionens herjinger under andre verdenskrig, ble landet geografisk flyttet vestover og innlemmet i Sovjetunionen (Godzimirski 2018, 3). Godzimirski (2018), hevder at landets plassering mellom europeiske stormakter fremdeles setter sitt preg på dagens politikk (Godzimirski 2018, 3-4). Han skriver videre at etter valget i 1989 og fram til i dag, er landet splittet mellom det gamle og det nye, og hvilken retning en skal ta (Godzimirski 2018, 4).

Rupnik (2016), er inne på mange av de samme tankene som Godzimirski (2018), i den tidligere omtalte artikkelen, «The Specter Haunting Europe: Surging Illiberalism in the East» (2016), hvor han beskriver de utdannede som vinnerne av det liberale tankesettet, mens de lite utdannede, som taperne. Det er den unge pro-europeiske eliten i byene, mot de mindre utdannede og eldre mennesker på bygda, som er redde for den undertrykkende historien landet har hatt med andre stormakter skal gjenta seg. Han beskriver disse som vinnerne og taperne av den liberale demokratiseringsprosessen (Rupnik 2016, 80). Dette er det samme som jeg tidligere har beskrevet med Przeworski (2019), og hans beskrivelse av vinnere og tapere av globaliseringen (Przeworski 2019, 109, 131). Nok en gang så må jeg henviser til Almond og

Verbas (1965), kategorisering av folk og deres politiske kultur, hvor det i tilfellet Polen, er mange av de som tilhører parochialgruppa som blir ført i en nasjonalistisk høyrevridd retning. I motsetning til Knutsen (2021), mener jeg at det er mye som tyder på at geografi spiller en rolle når det gjelder hvilken type politisk kultur som blir utviklet, i alle fall i Polens tilfelle. Knutsen (2021), motsier etter min mening også seg selv når han først bruker Tyskland som et «bevis» på at geografi ikke har noen betydning for utvikling av liberale verdier, mens han senere i argumentasjonen skriver at sammenligninger på tvers av land når det gjelder demokratiske verdier i en befolkning, ikke er valide på grunn av at det kan ha flere andre forklaringer, som for eksempel geografi (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 136, 139). Kanskje er det slik at Polens geografiske plassering og brokete historie har vært, og er med på å forhindre en sterk nok framvekst av en liberal politisk kultur som ikke har satt seg skikkelig etter Sovjetunionens fall i 1989.

Fra hvilken rolle polarisering, geografi og høyrepopulisme kan ha i en demokratiutviklingsprosess, skal den videre analysen ha fokus på input, output, tillit og korrupsjon.

5.2 Input, output, tillit og korrupsjon

I analysedelen viste funnene mine at de politiske rettighetene og valgprosessene i Polen fortsatt fungerer godt etter demokratiske kriterier, men samtidig er det tegn som tyder på at det foregår erosjon av de demokratiske standardene. Partiskhet fra media til fordel for den sittende regjering, kombinert med hatsk argumentasjon mot meningsmotstandere, en valgkomite med medlemmer som i stor grad er utpekt av myndighetene istedenfor av dommere, manglende prosedyre og transparens når det gjelder flytting av valg, hastige innføringer av lovverk uten implisering av sivilsamfunnsorganisasjoner eller ekspertise som hindrer samfunnsdebatten, viser alle at valgprosessene spesielt og de politisk demokratiske elementene generelt, er under press. Det er ikke sånn at selve valgene blir tuklet med og at en med sikkerhet kan si at her foregår det juks. Det finnes ingen «smoking gun» som avslører myndighetene, selv om observatører fra OSSE bemerket at den offentlige kringkasteren i landet ikke oppfylte sin lovfestede plikt til å informere objektivt og upartisk under valgkampen i 2020 (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 5). Huntington (1991), skriver at det var typisk for de første

reverseringsbølgene at både demokratiske og ikke demokratiske regimer ble erstattet av nye, moderne styresett, som tilpasset seg tida og samfunnsutviklinga de var i, og at dette kan skje igjen (Huntington 1991, 293). Almond og Verba (1965), skriver også at subject-participant kulturen kan føre til instabilitet, og at regimer kan innføre populistiske og forvrengte etterligninger av demokratisk infrastruktur (Verba 1965, 25-26). Denne blandingskulturen kan få de autoritære gruppene til å bli mer populistiske, mens den andre delen orienterer seg mot demokratiet. Det er kanskje dette vi er vitne til i Polen i dag.

Nancy Bermeo (2016), er inne på mye av som Huntington (1991) og Almond og Verba (1965), i artikkelen «On Democratic backsliding», (2016). Militærkupp er erstattet av gradvise forandringer som skjer innenfor lovverket, og som regel er valgprosessene noe av det siste som blir rammet av disse små endringene (Bermeo 2016, 13). Årsaken til at det sitter langt inne å tukle med valget, er at frie valg er en av de store grunnsteinene i et demokrati, og at vanskjøttelse av denne delen vekker uro i befolkningen.

Adam Przeworski (2019), omtaler også den skrittvisе forandringen, eller «stealth», som han kaller det, i sin bok *Crises of Democracy* (2019). Der skriver han at det for vanlige folk er vanskelig å gjennomskue endringene, og at det av den grunn ikke blir reagert. Forandringene er små og lovlige, og det blir derfor ikke ropt ulv, ulv. Erosjon av de demokratiske institusjonene fører også til at folket ikke lenger har steder hvor de kan koordinere motstanden sin (Przeworski 2019, 178, 143). Valgprosedyrene blir likevel utsatt for strategisk manipulering, som vi ser eksempler på i Polen (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 10). Autokratiseringstendensene tilpasser seg samtida, og demokratiets intensjon blir misbrukt av styresmaktene. Valgobservatører har utfordringer med å påpeke helt konkrete elementer som bryter med loven (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 11). Huntington (1991), påstår at en reversering kan skyldes manglende demokratiske verdier iblant annet eliten. Almond og Verba (1965), påpeker også viktigheten av at den politiske kulturen blant de herskende er gjennomsyret av et demokratisk tankesett for å kunne opprettholde et demokrati, og at kulturen blir vurdert på makronivået i samfunnet (Verba 1965, 13, 14). Utviklingen i de politiske prosessene en i dag ser i Polen, kan tyde på en mangelfull politisk kultur når det gjelder demokratisk ideologi hos de styrende.

Når det gjelder selve valgdeltakelsen var den høy ved sist valg i 2020. 68.1 prosent av de valgberettigede deltok, noe som var det høyeste siden 1989 (Freedom in the worldb 2022, 3). Vanligvis blir jo høy valgdeltakelse sett på som en viktig indikator på et velfungerende demokrati, og en tilhørende god demokratisk politisk kultur. Spørsmålet er om hva som forårsaket den store valgdeltakelsen. Er det at landet har en stor andel av politisk engasjerte og opplyste som deltar aktivt i politikken, de som Almond og Verba (1965), kaller participants, eller kan det være andre grunner? For å øke valgdeltakelsen i 2020, ble det brukt mye polariserende retorikk fra presidentkampanjen, mot spesielt minoriteter som LHBT-grupperinger. Dette ble gjort med støtte fra den katolske kirke og hadde sterke nasjonalistiske og rasistiske undertoner (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 4). Da PIS-partiet kom til makten i 2015 var valgdeltakelsen på 51 prosent (Godzimirski 2018, 5). Ifølge Atlas of European Values, er det bare 44 prosent av den polske befolkningen synes at politikk er veldig viktig eller viktig i livet sitt (Atlas of European Values 2017). I henhold til den samme undersøkelsen, er det også bare litt over en prosent av polakker som er medlem av et politisk parti. Er det slik at den høye valgdeltakelsen bunner ut ifra liberale demokratiske verdier, og høy medmenneskelig tillit, som både Almond og Verba (1965) og Rothstein (2011), anså som viktige for å opprettholde et demokrati? (Verba 1965, 360) (Rothstein 2011, 150). Tallene kan tyde på det motsatte. Engasjementet rundt valget ser heller ut til å komme fra antidemokratisk retorikk fra de som sitter i posisjon som har polarisert befolkningen og vekket til live nasjonalistiske og antidemokratiske holdninger hos deler av befolkningen.

Jakub Godzimirski skriver i artikkelen «Polen mellom fortid, notid og framtid» (2018), at polske velgere alltid har hatt problemer med å ta valg (Godzimirski 2018, 4). Kanskje har den hatske, ytterliggående politiske diskursen ledet fra myndighetshold, ført til en mobilisering fra den delen av befolkningen som i utgangspunktet ikke er så interessert i politikk? (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 4-6). Almond og Verba (1965), kaller denne gruppen for parochial. De blir omtalt som lite politisk engasjert, kombinert med begrenset kunnskap og avkortet utsikt til verden omkring dem. Engasjementet begrenser seg til lokalmiljøet, hvor samfunnsfunksjoner ble sauset sammen (Verba 1965, 16). Almond og Verba (1965), advarer jo mot at det er viktig å balansere denne gruppa både på output og inputsida, slik at de ikke blir ført i en autoritær retning (Verba 1965, 26). Det er kanskje slik i Polen at det er mange som har en parochial kultur, mens systemene de blir presset inn i krever en participant kultur. Denne problematiske sammensetningen kaller Almond og Verba (1965), for parochial-participant

kategorien. Denne gruppa orienter ifølge Almond og Verba (1965), seg på noen områder, mot demokratiske verdier, som ved høy valgdeltakelse i Polen, mens de på andre områder som er viktige for et liberalt demokrati, går i en autokratisk retning (Verba 1965, 26).

Forholdet deler av den polske befolkningen har til input og output i politikken, gjenspeiler også i noen grad hvordan de ser på den utøvende og lovgivende makta.

I artikkelen «A lost Decade for Third -Wave Democracies» (2020), skriver forfatterne at studier viser at det er en klar sammenheng mellom støtte for demokrati som styreform, og hvordan det fungerer i praksis, altså på outputsiden (Yun-han 2020, 167). Dette tar Rothstein (2011), også opp i sin bok som jeg tidligere har omtalt i teoridelen. I enkelte land har skuffelsen over hvordan styresettet blir fungerer, ført til mer støtte til den utøvende makta, og mindre til den lovgivende. Folk setter sin lit til en populistisk leder, framstilt som en frelser med raske løsninger og svaret på alle problemer (Yun-han 2020, 167). Mer makt til den utøvende siden, kan føre til en erosjon i checks and balances, altså forholdet mellom den utøvende, lovgivende og dømmende makten, og lede et land i en autokratisk retning (Yun-han 2020, 177). Konsekvensen kan være en undergraving av demokratiske institusjoner og polarisering som i seg selv er negativt for et demokrati (Yun-han 2020, 177, 180). Mer tillit til den utøvende makta i forhold til den lovgivende, kan lede til at folk er mer fornøyd med hvordan demokratiet fungerer, men mindre fornøyd med demokratiet som styreform (Yun-han 2020, 180). Dette kan være et varsel om executive aggrandizement, som jeg tidligere har omtalt gjennom artikkelen til Bermeo (2016), (Yun-han 2020, 167, 177, 180). Det er muligens dette vi ser eksempel på i Polen i dag, med en rekordhøy valgdeltakelse, og tilsynelatende tillit til regjeringspartiet. Tillit til parlamentet, derimot, er det bare 20 prosent av folket som har (Atlas of European Values 2017). Det er lite annet enn den høye valgdeltakelsen som tilsier en stor grad av liberal demokratisk kultur hos elite og deler av landets innbyggere, og at den politiske blandingskulturen mellom de ulike kategoriene som Almond og Verba (1965), beskriver, har ført til en strukturell instabilitet i landet. Huntington, (1991), påpeker jo også at det er viktig at folk klarer å skille mellom demokratiet som politisk system, og de som til enhver tid innehar den utøvende rollen (Huntington 1991, 260-263). I Polen ser dette ut til å være snudd på hodet.

En annen utfordring det polske samfunnet har når det gjelder input, output og tillit, er den utbredte korrupsjonen i landet. I korrupsjonsdelen av empirien, viste jeg til at PIS-partiet har lovet å rydde opp i den offentlige korrupsjonen. Det har de ikke klart, men heller forverret situasjonen. Misbruk av offentlige midler og stillinger, nepotisme og klientelisme har ført til dette (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 19-20). Som vi ser, så svikter eliten folket når det gjelder korrupsjon. Rothstein (2011), beskriver viktigheten av at outputdelen av politikken ut til folket, måtte være upartisk og kjennes slik ut for folket som skal motta den. Folk må vite at politikere vil det beste for dem, og ikke seg selv. Dette vil skape tillit mellom politikere, politikere og folket, og folk seg imellom, og minske sjansene for korrupsjon (Rothstein 2011, 95, 13). Dette er ikke tilfelle i Polen i dag, hvor tilliten er lav hos alle parter, og det er mye som tyder på at det er en manglende demokratisk kultur hos de styrende som kan smitte over til innbyggerne i landet. Rothstein (2011), poengterer at det er funksjonaliteten i politikken ut til folket som er viktig, ikke innføringen av den. Som et grelt eksempel på manglende tillit, viser han til undersøkelser i tidligere østblokkland, hvor 50 prosent av befolkningen tror at leger er korrupte (Rothstein 2011, 59). Alle disse faktorene skaper et grunnlag for mistillit mellom partene, som kan være et tegn på en svak demokratisk kultur, og at denne kulturen eskalerer når den kommer ovenfra og ut til folket. Både Almond og Verba (1965), og Huntington (1991), argumenterer for at det er avgjørende at både eliten og folket innehar demokratiske verdier, for å opprettholde og videreføre et demokrati. Slik det ser ut i Polen i dag, er tilliten mellom politikere og folk, og folk seg imellom så lav når det gjelder tillit generelt og korrupsjon spesielt, at et liberalt demokratisk verdsett, er vanskelig å videreføre. Når disse verdiene ikke er til stede hos eliten, og tilliten mellom eliten og folket er borte, er det kanskje for mye å forlange at den demokratiske kulturen skal sementeres og videreføres av polens befolkning alene.

Fra korrupsjon hos de polske myndighetene, skal jeg nå diskutere den generelle politiske kulturen blant folket og eliten.

5.3 Politisk kultur

Almond og Verba (1965), mener at borgerkulturen må bære preg av mangfold, mellommenneskelig tillit, og at en demokratisk kultur måtte inkorporeres via sosiale

handlingsmønster over tid, slik at de blir verdier (Verba 1965, 13, 360). Disse faktorene ser ikke ut til å ha en sterk posisjon i det polske samfunnet. Nasjonalisme og konservatisme kombinert med angrep på minoriteter, kan ha forårsaket den høye valgdeltakelsen. Atlas of European Values, viser at over 30 prosent av den polske befolkningen ikke vil ha en homoseksuell som nabo, bare 34 prosent tenker at homoseksualitet kan aksepteres, og kun 13 prosent synes at homoseksuelle er like gode foreldre som heteroseksuelle. Den avslører også at bare 24 prosent av innbyggerne i landet mener at folk på generelt grunnlag er til å stole på, og at 27 prosent er opptatt av hvordan levekårene er til naboene rundt seg (Atlas of European Values 2017). Det er ikke mange av de ovennevnte elementene som signaliserer en sterk demokratisk liberal kultur blant befolkningen. En av de viktigste virkningene av et velfungerende demokrati, er nettopp at minoriteter blir beskyttet. Det er mye som tyder på at den høye valgdeltakelsen kan være et tegn på en demokratisk politisk ukultur, mer enn god demokratisk politisk kultur, både blant de herskende og hos deler av folket generelt. Igjen så ser vi at valget er forsøkt strategisk manipulert av regjeringen, som Bermeo (2016), omtaler i sin artikkel. Valget, og valgdeltakelsen, som er en av grunnpilarene i et demokrati, blir på en måte brukt mot sin hensikt, og fasiten kan tyde på en svak politisk kultur, selv om oppmøtet tilsier noe annet. Huntington (1991), bemerker også at eventuell nye bølger kunne tilpasse seg tiden de var en del og at det kunne være en bevisst strategi fra krefter i middelklassen og eliten, for å holde ute venstreorienterte og folk fra lavere klasser fra politisk makt (Huntington 1991, 290, 293). Han argumenter også med at de fleste autokratiseringene var initiert av maktpersoner i regimet (Huntington 1991, 291). PIS-partiet er et høyrepopulistisk parti. Kanskje har undertrykkelse fra eliten og middelklassen i landet vært en bidragsyter til oppblomstringen av høyresiden i polsk politikk, og tilhørende svak demokratisk kultur. Polen er jo et splittet land, hvor noen ønsker en sterk tilknytning til EU og verden, mens andre ønsker søkelys på nasjonalisme basert på konservative polske verdier (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 2). Huntington (1991), peker på faren for at tidligere sovjetstater kunne bli nasjonalistiske regimer fordi Øst-Europas revolusjon, like godt kunne være en anti-Sovjetisk nasjonalistisk revolusjon, som en antikommunistisk demokratisk revolusjon (Huntington 1991, 293-294). Almond og Verba (1965), argumenterer jo også med at blandingskulturen kunne føre til instabilitet, og da særlig kategorien subject-participant, fordi den var avhengig av en sterk nasjonal identitet og lojalitet, hvor befolkningen føyde seg etter sentrale retningslinjer innenfor demokratiet (Verba 1965, 25-26). Den nasjonale identiteten og lojaliteten, hvor en tilstreber å følge liberale demokratiske verdier, ser ikke ut til å ha sementert seg hos deler av den polske befolkningen. Rupnik, (2016), hevder at dette er en nasjonalistisk øst-vest problematikk i EU,

og i tillegg en by land-konflikt innad i Polen (Rupnik 2016, 80). Taperne av globaliseringen, er ikke først og fremst økonomiske tapere, men i tillegg tapere av sin egen kultur, hvor de føler at den påtvungne multikulturalismen nærmest har ført deler av befolkningen inn i en kulturkrig (Rupnik 2016, 81). Det er for eksempel en stor del av den polske befolkningen som er skeptisk til å ha fremmedarbeidere og muslimer som naboer (Atlas of European Values 2017). Denne tilsynelatende rasistiske holdningen hos en del polakker, mener Rupnik (2016), kan ha noe å gjøre med Polens historie med lite innvandring og en etnisk homogen befolkning som gjennom historien har blitt lite eksponert multikulturalisme. Samtidig har Polen stått geografisk og samfunnsgeografisk mellom Tyskland og Sovjetunionen/Russland, noe som gjør at de er skeptiske til å bli dominert av EU (Rupnik 2016, 83).

I teorigjennomgangen skrev jeg om Carl Henriks Knutsens (2021), kritikk av Huntingtons (1991), og Almond og Verbas (1965), forskning rundt politisk kultur, hvor han også var skeptiske til deres metodebruk, med blant annet undersøkelser rundt liberale verdier på tvers av land (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 139). Knutsens (2021), kritikk av forskning av liberale verdier på tvers av land, kan jeg delvis være enig i. Grunnen til dette, er jo at det kan være som Knutsen (2021), påpeker, en mulighet for at den observerte sammenhengen mellom liberale verdier og demokratisering på tvers av land, kan ha andre grunner enn selve holdningene i en befolkning, der han for eksempel nevner geografi og historie som en årsak (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 139). Det fordrer jo at en ikke innlemmer de to begrepene inn i politisk kultur, slik jeg har gjort i denne oppgaven. Knutsen (2021), med flere har undersøkt liberale verdier innad i et land over tid, og funnet at korrelasjonen mellom demokrati og liberale verdier da forsvinner.

Han skriver:

«Det ser altså ikke ut til at endringer i liberale verdier i et land systematisk korresponderer med endringer i retning av mer demokrati» (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 140).

Jeg går ut ifra at han her mener endringer i liberale verdier som kan føre til mer demokrati i et land, og ikke bare endringer. Endringer i liberale verdier, kan jo både være positive og negative i forhold til de faktorene en ønsker å undersøke.

Videre skriver han:

«Vi fant heller ingen klare sammenhenger da vi så på henholdsvis demokratisering og demokratisk tilbakegang i ulike analyser» (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 140).

Sammenhenger mellom positive liberale verdier og demokratisering og negative liberale verdier og demokratisk tilbakegang, regner jeg med det er ment som. Han konkluderer med at det derimot kan være noe belegg for at folk som lever under demokratiske regimer over tid, kan tilegne seg sterkere liberale verdier (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 140). Det er mulig at jeg har tolket teksten feil, men for meg så framstår framleggingen av funnene slik de er beskrevet i boka til Knutsen (2021), som noe uklart. Jeg tenker også at selv om funnene til Knutsen (2021), med flere, tilsier at det ikke systematisk er noen sammenheng mellom liberale verdier i et land og demokratisering, er ikke det ensbetydende med at dette nødvendigvis må gjelde for alle land. Min forskning gjelder Polen, og mange av funnene tilsier at det kan være en sammenheng mellom et svekket demokratisk styresett og politisk kultur i befolkningen. Det er i alle fall vanskelig i Polens tilfelle å konkludere med, slik som Knutsen (2021), gjør, at det å leve under demokratiske regimer over tid, kan føre til en mer liberal befolkning. Polen har vært et demokrati siden 1989, og skulle i så fall hatt mulighet til å utvikle en politisk kultur, gjennomsyret av liberale demokratiske verdier. I deler av befolkningen har nok dette lyktes, mens det hos mange har gått i motsatt retning. Uansett ser det ut som om landet har en lang vei å gå før dette er sementert blant det store flertallet av landets elite og innbyggere.

Fra Knutsens (2021), metodekritikk av politisk kultur, skal den videre drøftingen nå bevege seg over til de ulike delene av sivilsamfunnet.

5.4 Sivilsamfunnet

Når det gjelder sivilsamfunnet viser funnene i empirien min at det har trange kår. Larry Diamond (2016), hevder at et velfungerende sivilsamfunn er viktig for å få til, holde fast ved, og videreføre et demokrati (Diamond 2016, 121-123). Thomas Carothers (1999), mener det er en forutsetning at et demokrati må bygges lokalt og nedenfra og opp, hvis det skal lykkes (Carothers 1999, 227). Bermeo (2016), beskriver at angrep på det sivile samfunn er typisk for den nye formen for autokratisering (Bermeo 2016, 8-11). Dette ser vi eksempler på i Polen i dag, hvor de organisasjonene som ikke er regimevennlige mister statsstøtten, og står i fare for å bli lagt ned. Igjen så ser en tendens til en svekket demokratisk politisk kultur hos eliten som

Huntington (1991), bemerket er viktig for bevaring av et demokrati. Mangfold i organisasjonslivet, hvor de ulike foreningene får inspirasjon av hverandre og fra impulser internasjonalt, kan skape et grunnlag for en demokratisk kultur som kan bli internalisert gjennom sosiale prosesser. Dette er ifølge Almond og Verba (1965), en viktig del av borgerkulturen som igjen peker retning videre for den videre sementeringen av demokratiske verdier. Når sivile organisasjoner blir vingeklippet for økonomi og autonomi, samtidig som PIS-regjeringen ønsker å kneble organisasjoner som får støtte fra utlandet, tyder det på mangelfulle demokratiske verdier hos eliten. Bermeo (2016), hevder at særlig organisasjoner som representerer vanskeligstilte grupper i samfunnet, som ikke regimet liker, og som i tillegg får støtte fra utlandet, nærmest blir oppfattet som fiender av landet (Bermeo 216, 14). Dette gjør det enklere for regimet å forsvare overfor folket, eventuelle tiltak mot organisasjonene.

Det første sektoren innenfor sivilsamfunnet jeg skal drøfte, er medier.

5.4.1 Medier

Gjennomgangen min av funnene i empirien viser at de frie mediene har fått mindre boltreplass de siste åra. Uavhengige medier er en viktig del av et velfungerende demokrati for å sikre et pluralistisk samfunn hvor ulike stemmer kommer til orde. Mediene er på mange måter spydspissen som baner vei for ytringsfriheten og som setter agenda for det offentlige ordskiftet i et samfunn. Velfungerende medier blir ofte sett på som samfunnets vaktbikkjer som spesielt har i oppgave å overvåke og undersøke makteliten i et land. Samtidig skal de opplyse og tjene folket på en objektiv måte (Freedom in the worldb 2022, 10). Når polske myndigheter bruker statskanalen som sitt eget propagandarør, kjøper opp store deler av mediene i landet, forfølger journalister samtidig som de gir føringer på hvem som kan utdanne seg til yrket, gir økonomisk støtte til sine «egne», mens andre blir skattlagt, hindrer utenlandsk eierskap og setter restriksjoner på hvilke saker journalister skal dekke, så svekker dette de frie mediene, og dermed også demokratiet (Freedom in the worldb 2022, 10). Funnene i empirien kan være et tegn på lave demokratiske verdier blant eliten, som både Huntington (1991), og Almond og Verba (1965), påpeker er viktige for å opprettholde og videreføre et demokrati. Bermeo (2016), beskriver også at angrep på mediepluralismen er et tidlig og vanlig grep i den nye måten å angripe demokratiske institusjoner på. Journalister kommer i skvis mellom det å ha trygghet i et regimevennlig og subjektivt mediehus, eller å beholde sin autonome integritet som journalist i en uavhengig og objektiv presse (Bermeo 216, 11). Tilsynelatende er det pressefrihet i landet,

og en kan ikke beskyldes myndighetene for å forby medier, eller at de går inn i privateide mediehus og blander seg inn i den redaksjonelle virksomheten. Utfordringen er likevel at de vanskeliggjør arbeidsforholdene til uavhengige journalister og medier, slik at yrkesgruppen ikke får utført sitt samfunnsoppdrag på en tilfredsstillende måte. Uavhengige og kritiske medier er en forutsetning for et troverdig demokrati, og slik PIS-partiet har styrt mediepolitikken de siste åra, er dette umulig å få til. Både Huntington (1991), og Bermeo (2016), hevder at moderne autokratisering kan framstå i ny drakt, som det for eksempel gjør i dette tilfellet med mediene. De helt klare bruddene mot mediefriheten er lett å få øye på, som trakassering av journalister, selektering av kandidater til utdannelsen og styring av hvilke saker mediene får dekket. Verre er det det med den økonomiske konkurransevridningen som polske myndigheter legger til rette for. Ikke bare får regimesympatiserende medier en fordel økonomisk via støtte, men de frie mediene blir i tillegg til å bli utelatt fra støtteordninger, også ilagt skatter og avgifter som gjør at aktivitetsnivået deres må senkes (Freedom in the worldb 2022, 11). Tiltakene fra polske myndigheter kan være varsler om en sviktende demokratisk kultur. Den statlige kringkasterens fremmedfiendtlige, antisemittistiske, homofobe og generelt hatske retorikk (Freedom in the worldb 2022, 10), kan kanskje ha mobilisert parochial-delen, eller parochial-delen som er en del av en blandingskategori i befolkningen, til å bli høyrepopulister. Parochial, som er opptatt av tradisjonelle, lokale og ofte konservative katolske verdier, blir av Almond og Verba (1965), beskrevet som en gruppe med begrenset politisk kunnskap og innsikt i det globale verdensbildet (Verba 1965, 16). De står dermed i fare for å falle utenfor samfunnet i en globalisert verden.

Som tidligere nevnt, antyder Przeworski (2019), at taperne av globalisering kan bli ført i en nasjonalistisk retning og dermed også bort i fra en liberal demokratisk kultur. Den polske statlige motarbeidelsen mot de frie mediene, kan lede til at de som vanligvis deltar aktivt i det politiske liv, og representerer liberale demokratiske verdier, the participants, får mindre ytringsrom og ikke minst objektiv informasjon om rikets tilstand. Den nasjonale kringkasteren beskylder kritisk journalistikk og negative meningsytringer mot regjeringen som støtte for opposisjonen og andre land som har en mer global, liberal-demokratisk tankegang. Restriksjoner innen de frie mediene, kan føre til begrensninger i den uhildede informasjonen ut til befolkningen, og hindre et pluralistisk offentlig ordskifte. De som sitter med kunnskap om politikk, the participants, får mindre innflytelse og objektiv informasjon, og kan dermed være med på å svekke de liberale demokratiske verdiene, og føre større deler av befolkningen mot the subject og parochial-kategoriene. I tillegg risikerer en kanskje at de som er i the subject

culture, kan finne engasjement og tilhørighet i PIS-regjeringens forenklete verdensbilde, bli høyrevridde, og dermed bli ført lenger bort fra liberale demokratiske verdier.

Når det gjelder restriksjoner på mediene, og hvilke grupper som får mest taletid der, er Almond og Verba (1965), teorier og forskning når det gjelder kategorisering av befolkningen i ulike politiske kulturer, og hvilken sammensetning som er best egnet for å opprettholde og videreføre et demokrati, interessante. Deres kategorisering forutsetter etter min mening, slik det er skrevet, at de som er i the participantsgruppen, har verdier som er forenelige med et liberalt tankesett. I Polen kan det se ut som om det er for mange som tilhører blandingskategoriene som Almond og Verba (1965), omtaler. Det hjelper ikke at det politiske engasjementet er stort, hvis det ikke samsvarer med en borgerkultur som er gjennomsyret med liberale demokratiske verdier. Kategoriseringen i seg selv, har ingen betydning for utviklingen av en god liberal borgerkultur, hvis en får participants som ikke er antidemokratiske i den snevre betydningen av ordet, men antidemokratiske når det gjelder liberale demokratiske verdier. Subject-participant blandingen kan jo ifølge Almond og Verba (1965), adoptere demokratisk infrastruktur på en forvrengt måte (Verba 1965, 25-26). Jeg synes kategoriseringen av de ulike politiske kulturene er upresise og setter som premiss at innholdet i de ulike kategoriene er de samme som Almond og Verba (1965), legger i dem. Det trenger nødvendigvis ikke være tilfelle.

En annen viktig institusjon i et liberalt demokratisk styresett, er akademien, og friheten de skal ha.

5.4.2 Akademisk frihet

Akademisk pluralisme og uavhengighet som jeg undersøkte i empiridelen, er viktig for et liberalt demokrati. Myndighetene forsøker å legge restriksjoner på innhold og metode i de ulike utdanningsinstitusjonene, som er alvorlig for den akademiske autonomien. Frie universiteter og høyskoler er essensielt både for det rent faglige innholdet og objektiviteten som studenter skal lære, men også for det allmenndannende oppdraget som utdanningssteder har. Universiteter og høyskoler skal være steder hvor studenter fra hele verden med ulike bakgrunner møtes for en pluralistisk akademisk diskurs. Når regimet legger hindringer i veien for at dette skal skje, kan det tyde på en manglende demokratisk politisk kultur hos eliten. Huntington (1991), påpeker muligheten for at systemsvikt i demokratiske institusjoner kunne være en medvirkende faktor

for en reversering, og at utdanningsmessige årsaker kan være en del av dette (Huntington 1991, 293-294, 37).

Almond og Verba (1965), hevder at for å kunne skape en god demokratisk kultur, så må denne kulturen bli internalisert gjennom sosiale prosesser (Verba 1965, 13). Universiteter og høyskoler er i så måte en viktig arena. Ulike tiltak fra regjeringen som ønske om å innføre lovverk som forhindrer en objektiv akademisk historiefortelling (Freedom in the worldb 2022, 12), innføring av en utdanningsreform som skjevfordelte økonomi til fordel for de store byene (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 7), lovforslag om å beskytte forskere med et konservativt syn, samtidig som en advarte mot at universiteter kunne miste forskningsstøtte hvis studenter var med på demonstrasjoner mot regjeringens abortpolitikk, er alle med på å undergrave den akademiske friheten. I tillegg til dette kom det et lovforslag om å forby LHBT-ideologi fra skoler og universiteter (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 13). I sum så er alt dette med på å forsterke inntrykket av en sviktende demokratisk kultur hos de styrende. Både Huntington (1991) og Bermeo (2016), argumenterer for at en eventuell ny reverseringsbølge kunne komme i nye utgaver tilpasset tiden de var i. Begge er også innom faren for å utnytte lovverket og rettssystemet for å tvinge gjennom regimets vilje, i dette tilfellet restriksjoner i utdanningssystemet (Bermeo 216, 13) (Huntington 1991, 290-291). Konsekvensen av alle disse tiltaka, er at en risikerer å få studenter som er mindre pluralistiske og mer ensrettede i retning av hva regjeringen ønsker, noe som tyder på en mangelfull liberal demokratisk kultur hos regimet. Almond og Verba (1965), påpeker at den politiske kulturen i et land, kommer fra og videreføres av holdninger hos innbyggerne. Akademiske restriksjoner kan føre til mindre opplyste og kritiske studenter, noe som igjen kan svekke liberale demokratiske verdier. Utdanning er med på å skape kunnskap med innsikt og utsikt mot verden for studentene, også i det politiske landskapet. Det er en fare for at de som ifølge Almond og Verba (1965), er viktige for å bringe en sunn politisk kultur videre, the participants, blir styrt i en retning gjennom utdannelsen sin som forhindrer en politisk kultur som er preget av en liberal demokratisk tankegang. I tillegg vil kanskje en skjevfordeling til fordel for byene når det gjelder økonomisk støtte gjennom en utdanningsreform, føre til at det blir flere i den kategorien som Almond og Verba (1965), kaller parochials, som har lite politisk kunnskap og perspektiv på verden rundt dem. Disse gruppene lever også ifølge Almond og Verba (1965), som regel på landsbygda hvor lokalsamfunnet står i fokus (Verba 1965, 16). Som nevnt tidligere, er det en risiko for at disse i parochialgruppa, eller som befinner seg i en av blandingskulturene som

Almond og Verba (1965), beskriver, også kan bli politisk aktive, men da med dårlige demokratiske verdier, og ofte slik som Przeworski (2019) hevder, gå i en høyreekstrem retning. Det er grunn til å tro at det finnes flere av dem på i rurale strøk, hvor de kanskje som Przeworski (2019) påpeker, erfarer at de faller utenfor globaliseringen, og av den grunn snur seg til høyre i politikken.

Den tredje kategorien jeg skal diskutere innenfor sivilsamfunnet, er de som normalt sett spesielt skal bli beskyttet av et demokrati, minoriteter og svake grupper.

5.4.3 Minoriteter og svake grupper

Når det gjelder de svake gruppene i samfunnet, viser empirien at spesielt LHBT-miljøene, kvinner og innvandrere, er utsatt for forskjellsbehandling. Toleranse generelt, er viktig i et liberalt demokratisk samfunn, og beskyttelse spesielt av minoriteter, er en av effektene et velfungerende demokrati har. I Polen kan det virke som om den politiske kulturen som skal sørge for dette, ikke er til stede, verken hos eliten eller hos deler av befolkningen ellers. Huntington (1991), påpeker at nettopp en manglende demokratisk kultur kan føre til en reversering av et land (Huntington 1991, 290). Han skriver også at påvirkning av andre land kunne være med på å forverre denne utviklingen (Huntington 1991, 293-294). Ungarn har i mange år hatt en negativ demokratisk trend (Autocratization Changing Nature? 2022, 23), og er et nært naboland til Polen, som også er medlem i EU. PIS-leder, Kaczynski, har uttalt at vi snart har Budapest i Warszawa (Lazarski 2020). Det ser ut til at Polen nærmest følger en blueprintoppskrift av Ungarn på de fleste parameterne som har med demokratisk reversering å gjøre, og at den demokratiske kulturen ikke har satt seg hos verken ledelse eller folket. Huntington (1991), kaller denne innflytelsen fra andre land for snøballeffekten (Huntington 1991, 293-294). Kanskje enda verre er det at Polen som et av de viktigste EU-landene, spesielt i sin region av Europa, har denne negative snøballeffekten på andre mindre land rundt seg, som for eksempel Slovakia (Rupnik 2016, 79). Den motsatte snøballeffekten, blir også nevnt av Huntington (1991) (Huntington 1991, 293-294). I og med at det er flest lokale myndigheter som har innført en særlig diskriminerende ideologi mot LHBT-personer, er det nærliggende å støtte seg på Almond og Verbas (1965), teori om at det er på landsbygda det finnes flest parochials, og at de av den grunn er lette å påvirke for de som styrer. Blant disse finnes det også

sannsynligvis flere av dem som Przeworski (2019), kaller tapere av globaliseringen, og som dermed har lettere for å angripe dem som de mener har skylden for dette, nemlig innvandrere og andre minoriteter. Den fiendtlige innstillingen mot de forskjellige minoritetsgruppene, er også i strid med menneskerettighetene, og Polen har fått kritikk for dette av både EU og ulike menneskerettighetsorganisasjoner (FN-sambandet 2020), (Amnesty International 2022). Alt dette til sammen er med på å underbygge inntrykket at den liberale demokratiske kulturen er skjør.

Fra minoriteter og svake grupper, skal jeg nå ta for meg den siste kategorien som jeg har tatt med innenfor sivilsamfunnet. Det omhandler religion.

5.4.4 Religion

Huntington (1991), framhever den uheldige påvirkningen som katolisismen etter hans mening har hatt på demokratiutvikling (Huntington 1991, 76). Funnene mine i empirien om den katolske kirken i Polen, viser at trossamfunnet og PIS-partiet har et nært forhold, og deler mye av den samme ideologien med et nasjonalistisk og konservativt verdisyn, som spesielt går ut over homofile og kvinner som ønsker selvbestemmelse over egen kropp når det gjelder abortspørsmålet. Kirkens sentrale posisjon er særlig gjeldende på landsbygda, hvor det ser ut som om den har størst gjennomslagskraft (Wiatrowski, Poland, Nations in transit 2021, 4-6), (Freedom in the worldb 2022, 16, 18). På landsbygda finner vi i tillegg flest av dem som tilhører parochialgruppa som Almond og Verba (1965), omtaler som lite gunstige for å bygge en demokratisk kultur på bakgrunn av blant annet at det politiske og det religiøse livet blandes sammen (Verba 1965, 16). Huntington (1991), påpeker også den positive korrelasjonen det finnes mellom protestantisme og demokratisk utvikling, kontra katolisisme og demokratisk utvikling (Huntington 1991, 76). Knutsen (2021), derimot, toner ned teorien Huntington (1991), har om protestantismens fortrinn når det gjelder demokratisering, kontra katolisismen. Dette gjør han ved å vise til demokratiseringen som blant annet skjedde i katolske land i Sør og Latin-Amerika på 70 og 80-tallet (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 141). Når Knutsen (2021), hevder at teoriene rundt religion er blitt mindre populære, og ikke så entydig som tidligere, betyr ikke det etter min mening at dette ikke kan være tilfelle enkelte plasser i verden. Han bruker selv Islam som eksempel på at det er mye som antyder at, og at det er grunn til å mistenke

at Islam har en systematisk negativ sammenheng med sannsynligheten for demokratisering (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 143). Knutsen (2021), konkluderer med at hans analyse indikerer at islam kan ha en negativ korrelasjon med demokratiutvikling, men at det i likhet med andre religioner ikke finnes et entydig belegg for hypotesene, og at det heller ikke gjelder alle land med islam som religion (Knutsen, Demokrati og diktatur 2021, 243-244). Jeg mener at analysen min om Polen kan opplyse det samme om katolisisme, hvordan katolisismen blir praktisert, og den påfølgende negative påvirkningen det har på den liberale politiske kulturen, og da også demokratiutviklingen i Polen i dag. En kan ikke kategorisk slå fast at religionen i selv en dårlig match med positiv demokratiutvikling, men heller ikke det motsatte. Funnene som er gjort i min studie antyder at måten den blir materialisert på av kirken sammen med den polske regjeringen, i dette tilfellet, har en dårlig innvirkning på liberale verdier hos folket, som igjen skal legge grunnlaget for konsolideringen av demokratiet. Katolisismen i andre land derimot, kan ha en helt annen påvirkning på demokratiet enn det som religionen tilsynelatende har på dagens demokratiutvikling i Polen. Bygdesamfunnene er også ifølge Almond og Verba (1965), preget av parochialgruppa hvor kunnskap og interesse rundt politikk er liten, samtidig med at religion er en uheldig ingrediens i utviklingen av en liberal politisk kultur. Funnene mine indikerer at den inadekvate praktiseringen av katolisismen sett i forhold til demokratiutvikling, er spesielt gjeldende på landsbygda. Liberale demokratiske verdier som toleranse, menneskeverd, likestilling og mangfold, blir ved god hjelp fra den katolske kirke, svekket. Almond og Verba (1965), peker blant annet på mangfold og toleranse som viktige holdninger for å kunne bevare viktige demokratiske institusjoner.

Den siste kategorien som jeg skal drøfte, og som er en sentral og viktig del av maktfordelingen i et liberalt demokratisk system innenfor staten, er den dømmende makt.

5.5 Rettsvesen

Et uavhengig rettsvesen er et viktig demokratisk prinsipp som Polske myndigheter gradvis og over tid har ødelagt, ved å gjøre båndene tettere mellom den utøvende og dømmende makten (Freedom in the worldb 2022, 14). I empirien pekte jeg på tydelige tegn på at dette skjer. PIS-regjeringen viser klare trekk på manglende en politisk kultur som samsvarer med demokratiske verdier, når de angriper det som skal være en av hovedsøylene i et velfungerende liberalt

demokrati. Huntington (1991), skriver at systemsvikt i de demokratiske institusjonene, hvor ikke staten leverer de forventede varene, kunne være et tegn på en autokratiseringsprosess (Huntington 1991, 293-294). Han trekker for eksempel endringer i lovverk som et av disse (Huntington 1991, 290-291). Bermeo (2016), påpeker også at det juridiske systemet blir angrepet ved autokratiseringen (Bermeo 216, 11). Utfordringen er at forandringene, som innføring av nytt lovverk, senkning av pensjonsalderen på dommere som ikke er regimevennlige, samtidig som regjeringen setter inn sine egne dommere, skjer gradvis og innenfor tilsynelatende demokratiske prosesser. Det er dette Bermeo (2016) kaller executive aggrandizement. Endringene blir ofte akseptert av folket fordi prosessene ser ut som om de er gjort innenfor rammer som er preget av en god demokratisk politisk kultur. Selv ikke EU ser ut til å få gjort noe med dette, til tross for at det strider med deres retningslinjer (Freedom in the worldb 2022, 15). Det gjensidige avhengighetsforholdet mellom unionen og landet er kanskje for stort til å ta denne kampen fullt ut.

6 Konklusjon: sammenfatning av funn i politisk kultur og demokratiutvikling

Politisk kultur og demokratiutvikling vil være et paraplybegrep for alle de underkategoriene som jeg har undersøkt i analysen, og som vil danne grunnlaget for konklusjonen nedenfor, men først vil jeg skrive litt om bakgrunnen for studien.

6.1 Bakteppe

Denne studien har tatt for seg demokratisk tilbakegang i Polen, med vekt på politisk kultur som en potensiell forklaring på utviklingen. Analysen har tatt sikte på å finne ut om det er en politisk kultur hos det polske folket og eliten, som gjør at et demokratisk styresett er utfordrende å skape og holde i hevd, eller i alle fall at det er utfordrende å skape og holde i hevd et demokrati med tilfredsstillende kvalitet i de demokratiske institusjonene som en kan forventet i et liberalt demokrati. Jeg har valgt å definere Polen som et land som er mer på søken etter sin politiske identitet, i større grad enn et land med langvarige og dypstikkende demokratiske tradisjoner som er i ferd med å bli avdemokratisert.

Problemstillingen min var:

Politisk kultur og demokratiutvikling i Polen.

Polen som konsolidert demokrati - vesteuropeisk ønsketenkning eller realitet?

6.2 Argument og konklusjon

Selv om Carl Henrik Knutsen i sin bok, *Demokrati og Diktatur*, (2021), hevder at det ikke er noen årsakssammenheng mellom politisk kultur og demokratisering, mener jeg ut ifra min analyse, at det er mer sannsynlig at det er en slik sammenheng, enn at det ikke er en slik sammenheng, i alle fall i Polens tilfelle.

Jeg vil konkludere med at Polen som konsolidert demokrati slik situasjonen er i dag, er mer en vesteuropeisk ønsketekning, enn en realitet, og at analysen min viser at en svak demokratisk kultur både blant eliten og folket kan være en forklaring på autokratiseringen.

6.3 Politisk kultur hos eliten og folket

Polen er i dag et semikonsolidert demokrati, og selv om valgene fortsatt er frie i landet, tyder mange av funnene mine på at det skjer en gradvis forverring, eller executive aggrandizement, som Bermeo (2016), kaller det, både i valgprosesser og i de fleste demokratiske institusjonene. Denne forringelsen kan muligens forklares ved svake demokratiske verdier hos eliten. Både Almond og Verba (1965), og Huntington (1991), påpeker viktigheten av en god demokratisk kultur for skapelsen, opprettholdelsen og videreføringen av et velfungerende demokrati. Det er ikke bare de politiske rettigheter som har blitt rammet av PIS-partiets antidemokratiske politikk. Gjennom moderate, og som oftest lovlige forandringer, har regjeringen stykkevis bygget ned, eller omgjort de viktigste demokratiske institusjonene, slik at de framstår som regimevennlige. Dette gjør seg for eksempel gjeldende i rettsvesenet, media, sivilsamfunnet og academia. Folket generelt i Polen merker disse endringene først og fremst gjennom mediene, sivilsamfunnet og academia. Pressen er ikke fri, og folket får ikke et objektivt innsyn og informasjon, som kan hjelpe dem å bli opplyste om, ivareta og passe på at myndighetene følger de demokratiske spillereglene. Sivilsamfunnet blir strengt regulert, og spesielt minoriteter blir hardt rammet av PIS-partiets rasistiske ideologi. Utdanningsinstitusjoner mister sin autonomi over hva som skal formidles til studentene sine, noe som kan føre til mer ensretting og mindre pluralisme med påfølgende negative konsekvenser for toleranse, som igjen er viktig for et liberalt demokrati.

I tillegg til at analysen viser at det er en politisk kultur blant eliten som er lite kompatibel med demokratiske verdier, tyder funnene på at dette også er gjeldende for en del av polens befolkning. Godzimirski, (2018), peker på landets historie og geografi, med konflikter og utsatte posisjon mellom stormakter, når han skal forklare polens politiske situasjon. Landet rives mellom det nye og det gamle. Rupnik, (2016) og Przeworski, (2019), er inne på det samme med den dype polariseringen, taperne av globaliseringen og by mot land problematikken. Flere data, særlig de i Atlas of European Values, indikerer at en del av polens innbyggere ikke innehar et flertall av de verdiene som blir ansett for å være viktige i et liberalt demokrati. Valget i 2020

viser at mange av dem, tilhører de som Almond og Verba (1965), kategoriser som parochial. Det ser ut som om de under PIS-regjeringen nå har fått en politisk oppvåkning, som igjen kanskje kan være en del av forklaringen på den høye valgdeltakelsen ved det siste valget. Denne gruppa er opptatt av konservative lokale, nasjonale og ofte katolske verdier, som sjelden er forenelige med en politisk kultur gjennomsyret med demokratisk liberalisme. Så kan en godt innvende at folket generelt, og de som hører til parochialdelen, spesielt, blir forledet av regimets antidemokratiske kultur, og at denne kulturen kommer til å forsterke seg i større deler av befolkningen hvis PIS-regjeringens tiltak fortsetter. Om den politiske kulturen er initiert av ledelsen eller av innbyggerne, og hvem som påvirker hvem i størst grad, er uansett mindre viktig for min problemstilling. Det en kan konstatere, er at den politiske kulturen, både hos eliten og hos deler av folket, slik den er i dag, på mange områder ikke samsvarer med demokratiske verdier, og kan således være en mulig forklaring på demokratiutviklingen i landet.

6.4 Politisk identitet

Ut ifra analysen er det mye som tyder på at Polen er på leting etter sin politiske identitet, og om den skal være i form av et liberalistisk demokrati, eller noe annet. Kanskje har aldri den liberalistiske demokratiske kulturen fått festet seg godt nok verken hos eliten eller hos deler av befolkningen, og at dette kan henge sammen både med historie, geografi, kultur og politisk kultur. Mine funn kan i alle fall antyde at det har mer med det å gjøre, enn former av autokratisering vi ser i andre mer sementerte demokratier i vår tid.

6.5 Forventninger og hypotesen

Forventningene jeg hadde til oppgaveskrivinga og intensjonene med den, er innfridd. Jeg hadde som mål å finne mer ut om hvordan den politiske kulturen er blant eliten og folket i landet, og om dette hadde noen sammenheng med den demokratiske utviklingen. Kunnskapen og innsikten om emnet er styrket. Jeg mener at hypotesen min er styrket ut ifra de funnene jeg har gjort i studien. De viser at det er en sammenheng mellom den demokratiske utviklingen i Polen og en svak demokratisk kultur blant eliten og deler av landets innbyggere. Det jeg derimot ikke kan konkludere med, er at det finnes en sikker årsakssammenheng mellom de samme funnene. Det er en sannsynlig årsakssammenheng, men grunnene til en reversering er så komplekse at

de ikke er entydige, og at det av den grunn er en fare for at de kan være spuriøse. Utfordringen med en kvalitativ studie i forhold til en kvantitativ studie, er jo som nevnt tidligere, at samme virkningen ikke nødvendigvis trenger å ha samme årsak.

6.6 Implikasjoner av analysen

Jeg mener at videre studier bør ha som mål om å klargjøre om det finnes en tydeligere forbindelse mellom politisk kultur og den demokratiske tilbakegangen vi observerer i land etter land, enn det funnene mine tilsier. Da må slike studier gjøres over tid i flere land samtidig, slik at en eventuell årsakssammenheng trer fram eller ikke. For at det skal være mulig, må de antatte årsakene inntreffe før den antatte virkningen, og at de fenomenene er nære hverandre i tid, slik at en er sikrere på at den antatte virkningen har den samme årsaken. En bør ha en kvantitativ studie med flere land over lengre tid, som igjen videre blir tolket kvalitativt slik som jeg har gjort i min studie. På den måten kan generaliseringspotensialet bli større, og en har bedre mulighet til å forstå sammenhengen, og da kanskje også gjøre noe med utviklingen. Slik analysen er nå, er det empiriske grunnlaget, holdbarheten og gyldighetsområdet i stor grad begrenset til Polen.

6.7 Overaskende funn/ for-og etterkunnskap

Analysen har ikke gitt noen overraskende funn i seg selv. Det som har vært mest overraskende, er at det ikke var mulig å framvise en klarere forbindelse mellom politisk kultur og den demokratiske utviklingen. Jeg trodde på forhånd at jeg skulle komme fram til en sikrere årsakssammenheng, hvor det ikke var rom for så mange feilslutninger. En av grunnene til dette kan være at de demokratiske erosjonene som i dag foregår, nesten er umerkelig på grunn av den lave hastigheten, de små endringene og at forandringene som oftest er lovlig legitimert. Når prosesser går sakte, og over flere områder samtidig, er det generelt vanskelig å peke konkret på hvorfor det skjer. Jeg vil anta at dette også gjelder for forskning om autokratisering. Kanskje har forventningene rundt det å finne klare svar, vært for store. Det kan tenkes at det er slik som Przeworski (2019), hevder, at det er umulig å si noe sikkert om årsakssammenhenger når det gjelder demokratiutvikling, og at alt nødvendigvis ikke kan forklares eller ha en grunn (Przeworski 2019, 131-132). Han mener at det er menneskets intellekt som alltid vil søke

fornuftige svar i komplekse situasjoner (Przeworski 2019, 132). Han konkluderer med at de mulige årsaksfaktorene ikke trenger å ha sammenheng med hverandre. Det er også umulig å si hvilke av dem som eventuelt har størst påvirkning. Av den grunn kan slutninger ofte virke ynkelige (Przeworski 2019, 131-132).

Han skriver videre at selv det som framstilles som fakta, er omstridt og åpne for tolkninger. For å framheve poenget sitt, siterer han Marx:

«If essence and appearance coincided, no science would be necessary» (Przeworski 2019, 81).

I Polens tilfelle er det stor kompleksitet når det gjelder potensielle årsaker til autokratiseringen, og hvilke av dem som har størst betydning. Manglende demokratiske verdier i den politiske kulturen både blant elite og i deler av befolkningen ellers, kan være en av dem. Ytterligere forskning er nødvendig for å prøve å forstå mekanismene bak den nye formen for autokratisering en er vitne til i dag, både i Polen og i mange andre land.

7 Kildeliste

2022. *Amnesty International*. Tirsdag April. Funnet April Tirsdag, 2022. <https://amnesty.no/polen>.
- Andersen, Svein S. 2021. *Casestudier*. Bergen: Fagbokforlaget.
2017. *Atlas of European Values*. tirsdag Mars. Funnet Mars Tirsdag, 2022. <https://www.atlasofeuropeanvalues.eu/maptool.html>.
2022. *Autocratization Changing Nature?* Gøteborg: V-Dem Institute.
2020. *Autocratization Surges-Resistance Grows*. Årsrapport, Gøteborg: V-Dem Institute .
- Bermeo, Nancy. 216. «On Democratic backsliding.» *Journal of Democracy* 27 no 1 5-19.
- Carothers, Thomas. 1999. *Aiding Democracy Abroad. The learning curve*. Washington: Carnegie Endowment for international peace.
- Dahl, Robert. 1971. *Polyarchi: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press kapittel 1.
2018. *Den norske Helsingforskomite*. Torsdag Juli. Funnet April Onsdag, 2022. <https://www.nhc.no/polen/>.
- Diamond, Larry. 2016. *In search of democracy*. london and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Everett, Inger Furseth og Euris Larry. 2020. *Masteroppgaven*. Oslo: Universitetsforlaget.
2020. *FN-sambandet*. Mandag Desember. Funnet April Tirsdag, 2022. <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/fns-verdenserklaring-om-menneskerettigheter>.
2022. *Freedom in the worldb*. Washington: Freedom house.
- Godzimirski, Jakub M. 2018. *NUPI*. Mandag Juli. Funnet Mars Tirsdag, 2022. <https://www.nupi.no/nupi/Nyheter/ANALYSE-Polen-mellom-fortid-notid-og-framtid>.
- Huntington, Samuel P. 1991. *The Third Wave: Democratizaation in the Late Twentieth Century*. New Haven: University of Oklahoma Press.
- Hyde, Susan. 2020. «Democracys backsliding in the international environment.» *Travers Department of Political Science, University of California. Berkely* 1-5.
- Kalan, Dariusz. 2020. *Foreign Policy*. 27 Juni. Funnet Oktober Mandag, 2022. <https://foreignpolicy.com/2020/06/27/duda-trzaskowski-poland-presidential-race-deal-a-blow-to-nationalist-conservatives/>.
- Knutsen, Carl Henrik. 2021. *Demokrati og diktatur*. Bergen: Fagbokforlaget.
- . 2021. *Demokrati og diktatur*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lazarski, Ireneusz. 2020. *Rogalands Avis*. Mandag April. Funnet April Tirsdag, 2022. <https://www.dagsavisen.no/rogalandsavis/debatt/2020/04/13/polsk-elite-er-sjokkert-av-partiet-pis/>.

- Lundbo, Sten. 2021. *Store norske leksikon*. Onsdag Juli. Funnet November Onsdag, 2022. https://snl.no/Partiet_for_lov_og_rettferdighet.
- . 2022. *Store Norske Leksikon*. Tirsdag August. Funnet Oktober Mandag, 2022. https://snl.no/Polens_befolkning.
2022. *Nations in transit*. Washington: Freedom House.
- NUPI. 2022. *Norsk utenrikspolitisk institutt*. fredag Oktober. Funnet Oktober Fredag, 2022. <https://www.nupi.no/om-nupi/medarbeidere/forskere/jakub-m.-godzimirski>.
- Piotr Arak, Piotr Zakowiecki. 2016. *Nations In Transit*. Washington: Freedom House.
- Przeworski, Adam. 2019. *Crises of Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ringdal, Kristen. 2018. *Enhet og mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rothstein, Bo. 2011. *The Quality of Government*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Rupnik, Jacques. 2016. «The Specter Haunting Europe: Surging Illiberalism in the East.» *Journal of Democracy* 27, Tirsdag April: 77-87.
- Slipowitz, Sarah Repucci and Amy. 2022. *The Global Expansion of Authoritarian Rule*. Washington: Freedom House.
- Thorsen, Dag Einar. 2021. *Store norske leksikon*. Tirsdag August. Funnet Juni Lørdag, 2022. https://snl.no/politisk_kultur.
2021. *Transparency International*. Torsdag Mars. Funnet Mars Torsdag, 2022. <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>.
- Verba, Gabriel Almond and Sidney. 1965. *The Civic culture*. Boston: Little, Brown and Company. Funnet Januar Tirsdag, 2022. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Civic_Culture.
- Welzel, Ronald Inglehart og Christian. 2005. *Modernization, Cultural Change and Democracy. The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wiatrowski, Anna Wojcik og Milosz. 2021. *Nations in transit 2021 Poland*. Washington: Freedom House.
- Wiatrowski, Anna Wojcik og Milosz. 2021. *Poland, Nations in transit*. Washington: Freedom House.
2022. *Wikipedia*. Mandag August. Funnet Oktober Mandag, 2022. https://no.wikipedia.org/wiki/Presidentvalget_i_Polen_2020.
- Yun-han, Kai-Ping Huang, Marta Lagos, Robert Mattes. 2020. «A lost Decade for Third-Wave Democracies.» *Journal of Democracy, Volume 31, Number 2*, Tirsdag April: 166-181.
- Østberg, Kai Petter. 2022. *Universitetet i Sørøst-Norge*. Lørdag Juni. Funnet Juni Lørdag, 2022. <https://www.usn.no/forskning/forskergrupper-og-senter/humanistiske-fag/politisk-kultur/>.
- Østerud, Øyvind. 2014. *Statsvitenskap, innføring i politisk analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.

